เรื่องสั้นของ

พุทธทาสภิกขุ

(รวม ๔ เรื่อง)

พิมพ์เพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

นางพิเศษหัณฑบาล (แฉ่ง ปุณณะพยัคฆ์)

ณ เมรุวัดหัวลำโพง

วันที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๙๘



คำนำ

(ของผู้ประพันธ์)

เมื่อปรากฏว่าจะมีการพิมพ์บทประพันธ์เรื่องสั้น ๆ ที่ข้าพเจ้าเคยเขียนลงในหนังสือพิมพ์พุทธสาสนา และหนังสือพิมพ์อื่น ๆ อีกบางฉบับ รวมเข้าเป็นเล่มเดียวกัน ข้าพเจ้า ได้เรียกต้นฉบับ มาตรวจแก้ถ้อยคำ และข้อความบางแห่งซึ่งควรจะแก้ไข เพื่อความเรียบร้อยและเป็นผลดียิ่งขึ้น

เนื่องจากบทประพันธ์เหล่านี้ ส่วนมากเขียนลงในหนังสือต่าง ๆ เมื่อ ๑๕ ปีมาแล้วเป็นส่วนมาก ฉะนั้นถ้อยคำจึงผิดจากที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้ อีกอย่างหนึ่งในเวลานั้น ข้าพเจ้าไม่ค่อยมีความรู้ในการใช้ศัพท์บ้าง และศัพท์ต่าง ๆ ในเวลานั้น ยังไม่ยุติว่า จะใช้กันอย่างไรแน่บ้าง จึงเป็นการจำเป็น ที่ในการพิมพ์ครั้งนี้ ต้องสำรวจแก้ไขถ้อยคำบางศัพท์ หรือบางคำ ให้ตรงกับที่ยุติใช้กันอยู่ในเวลานี้ เพื่อผลดีแก่ผู้อ่านทั่ว ๆ ไป

สำหรับข้อความนั้น ไม่มีการแก้ไขโดยส่วนใหญ่ เพียงแต่ตกเติมคำบางคำ เพื่อให้ใจความแห่งประโยคนั้นๆ รัดกุมชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เวลาไม่เพียงพอ แม้แต่จะทำเชิงอรรถเพิ่มเติมบางแห่งก็ทำไม่ทัน แต่ก็หวังว่าหนังสือนี้จักเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจตามควร.

ภิกขุ พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

สวนโมกขพลาราม

ที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๕

เรียนพุทธศาสนา

ใน ๑๕ นาที

พุทธทาส เขียน

> " . . . แน่ะเธอ ! ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่ง อันมีพร้อมทั้งสัญญา ใจและนั่นเอง, เราได้บัญญัติโลก เหตุให้เกิดโลก ความดับของโลก และทางให้ถึงความดับของโลก."
>
> (พุทธภาษิต จตุก. อํ. ล. ๒๑ น. ๖๒)

นับตั้งแต่กาลที่โลก อันว่างเปล่า เริ่มกลายเป็นมนุษย์โลกขึ้น เมื่อหลายแสนปีมาแล้ว มนุษย์ได้ใช้มันสมองแสวงหาความสุขใส่ตนเป็นลำดับๆ มาทุก ๆ ยุค, จนในที่สุดเกิดมีผู้สั่งสอนลัทธิแห่งความสุขนั้น ต่าง ๆกัน ตัวผู้สอนเรียกว่า ศาสดา, คำที่สอนเรียกว่า ศาสนา, ผู้ทำตามคำ

สอนเรียกว่า สาสนิก. ทุก ๆ อย่างค่อยแปรมาสู่ความดียิ่งขึ้นทุกที สำหรับคำสอนขั้นโลกิยะ หรือจรรยา ย่อมสอนมีหลักตรงกันหมดทุกสาสนา หลักอันนั้นว่า จงอย่าทำชั่ว จงทำดี ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น, ดังที่ทราบกันได้อยู่ทั่วไปแล้ว; แต่ส่วนคำสอนขั้นสูงสุด ที่เกี่ยวกับความสุขทางใจ อันยิ่งขึ้นไปนั้น **สอนไว้ต่างกัน** สาสนาทั้งหลายมีจุดหมายอย่างเดียวกัน เป็นแต่สูงต่ำกว่ากันเท่านั้น

ทุกองค์ ศาสดา เว้นจากพระพุทธเจ้า สอนให้ยึดเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสาวกไม่มีความรู้พิสูจน์ ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด เป็นผู้สร้างโลกและอำนวยสุขแก่สัตว์โลก เป็นที่พึ่งของตน, ให้นับถือบูชาสิ่งนั้น โดยแน่นแฟ้นปราศจากการพิสูจน์ทดลองแต่อย่างใด เริ่มต้นแต่ยุคที่ถือผี ถือไฟ ถือดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาวต่าง ๆ มาจนถึงยุคถือพระเป็นเจ้า เช่น พระนารายณ์และพระพรหมของสาสนาฮินดู, พระยะโฮวาของสาสนาคริสเตียน และยิว และพระอะหล่าของอิสลาม, ต่างสอนให้มอบความเชื่อในพระเจ้าเหล่านั้น แต่ผู้เดียว ว่าเป็นผู้มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งหมด ทั้ง ๆ

ที่ไม่ต้องรู้ว่าตัวพระเจ้านั้นเป็นอะไรกันแน่ และผิดจากหลักธรรมดาโดยประการต่าง ๆ

ต่อมา เมื่อสองพันปีเศษ มาแล้ว, ภายหลังแต่พระเจ้าของสาสนาพราหมณ์, ก่อนแต่พระคริสต์ และพระโมหะหมัดของชาวยุโรป และอาหรับ,[๑] พระพุทธเจ้าได้อุบัติบังเกิดขึ้น **ทรงสอนการพึ่งตัวเอง และทรงสอนหลักธรรมทางใจในขั้นสูง, ผิดกับสาสนาอื่นทั้งหมด** คือ:-

หลักกรรม

ทรงสอนเป็นใจความว่า สุขทุกข์เป็นผลเกิดมาจากเหตุของมันเอง ได้แก่การกระทำของผู้นั้น ผลเกิดจากการกระทำ ของผู้ใด ผู้นั้นต้องได้รับอย่างแน่นอนและยุติธรรม ไม่มีใครอาจสับเปลี่ยนตัวผู้ทำกับตัวผู้รับ หรือมีอำนาจ

---

๑. สาสนาคริสต์และอิสลาม แม้เกิดที่หลังพุทธสาสนา แต่กลับไปมีหลักอย่างเดียวกับสาสนาพราหมณ์ในอินเดีย ซึ่งมีอยู่ก่อนสาสนาพุทธ ก็เพราะมีมูลรากไปจากสาสนานั้น โดยพวกที่ถือพระเจ้าแต่องค์เดียวของพราหมณ์ยุคนั้น แยกพวกจากอินเดียข้ามแดนไปทางตะวันตกคือปาเลสไตน์และอาหรับ, ดูพิศดารในเทศนาเสือป่า.

เหนือกฎอันนี้ได้ นี่เรียกว่า ลัทธิกรรม, มีเป็นหลักสั้น ๆ ว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน หมุนไปตามอำนาจกรรมเก่า ซึ่งในระหว่างนั้นก็ทำกรรมใหม่เพิ่มเข้า อันจะกลายเป็นกรรมเก่าต่อไปตามลำดับ เป็นเหตุและผลของกันและกัน ไม่รู้จักสิ้นสุด คาบเกี่ยวเนื่องกันเหมือนลูกโซ่ ไม่ขาดสาย เราเรียกความเกี่ยวพันอันนี้กันว่า สังสารวัฏฏ์ หรือสายกรรม มันคาบเกี่ยวระหว่างนาทีนี้กับนาทีหน้า หรือชั่วโมงนี้กับชั่วโมงหน้า วันนี้กับวันหน้า เดือนนี้กับเดือนหน้า ปีนี้กับปีหน้า จนถึงชาตินี้กับชาติหน้า, สับสนแทรกแซงกันจนรู้ได้ยาก ว่าอันไหนเป็นเหตุของอันไหนแน่ ดูเผิน ๆ จึงคล้ายกับว่ามีใครคอยบันดาล สายกรรมประจำบุคคลหนึ่ง ๆ ย่อมผิดจากของอีกคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นต่างคนจึงต่างเป็นไปตามแนวกรรมของตน ไม่เหมือนกัน กรรมเป็นเหตุ สุขและทุกข์ผลเกิดมาแต่กรรมนั้นๆ.

หลักอนัตตา

ทรงสอนอีกว่า ไม่มีพระเจ้าผู้สร้าง ไม่มีสิ่งอันควรเรียกได้

ว่า ตัวตนสรรพสิ่งไม่มีผู้ใดสร้าง เกิดขึ้นแปลก ๆ ก็เพราะปัจจัยตามธรรมชาติที่จะต้องค่อย ๆ แปรไปหมุนไปตามลำดับตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติโดยไม่อยู่ในอำนาจของใคร เรียกว่ามันเป็น อนัตตา. หลักอนัตตานี้จึงมีแต่ในพุทธ–สาสนา ไม่มีในสาสนาอื่นอันสอนว่าทุกสิ่งพระเจ้าสร้างขึ้นเป็นตัวเป็นตน และอยู่ใต้อำนาจพระเจ้า ผู้เป็นเจ้าแห่งตัวตนทั้งหลาย

ทรงสอนว่า ไม่มีตัวตนซึ่งเที่ยงและยั่งยืน สิ่งหนึ่งย่อมเกิดเนื่องมาแต่อีกสิ่งหนึ่ง และสิ่งนั้นก็เกิดทยอยมาแต่สิ่งอื่น แม้สิ่งอื่นนั้น ก็เกิดทยอยมาแต่สิ่งอื่นอีก ตั้งต้นมานานซึ่งไม่มีใครกำหนดได้ และจะเกิดสืบต่อกันไปข้างหน้า อีกเท่าไหร่แน่ก็กำหนดมิได้ อีกเหมือนกัน กฎข้อนี้เป็นไปทำนองเดียวกัน ทั้งสิ่งที่มีวิญญาณและที่หาวิญญาณมิได้ สำหรับสิ่งที่หาวิญญาณมิได้ จักยกไว้ เพราะไม่กับสุขทุกข์ ส่วนสิ่งที่มีวิญญาณเช่นมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานทั่วไป เป็นสิ่งควรเรียนรู้ เพราะเกี่ยวกับสุขทุกข์ในชีวิต มนุษย์เราเกิดจากการรวมพร้อมแห่งรูปธาตุ (Physical Element) และนามธาตุ (Mental Element)

อันมีประจำอยู่ตามธรรมดาในโลกนี้ เมื่อสองอย่างนี้ยัง ประชุมกันเข้าไม่ได้ อย่างเหมาะส่วน ก็ยังไม่เกิดเป็นมนุษย์ขึ้นมา, ต่อเมื่อคุมกันเข้าได้เหมาะส่วนก็เป็นมนุษย์ขึ้น เช่นเดียวกับพืชพรรณไม้ที่อาศัยดินฟ้าอากาศ และเชื้อในเมล็ดของมันเอง งอกงามกลายเป็นต้นไม้ใหญ่โตขึ้นได้ รูปธาตุและนามธาตุนั้น แต่ละอย่างก็ล้วนเกิดมาจากการรวมพร้อมของสิ่งอื่น อีกต่อหนึ่งเกิดสืบต่อกันมาเป็นลำดับ จนกว่าจะเหมาะสำหรับผสมกันเข้าในรูปใหม่ เมื่อใด รูปธาตุในกายนี้ เช่นพืช และเนื้อสัตว์ ซึ่งอาศัยสิ่งอื่นเกิดมาแล้วหลายต่อหลายทอด จนมาเป็นเชื้อบำรุงร่างกายนี้ โดยเป็นเชื้อให้เกิดและบำรุงส่วนเล็กที่สุดของร่างกาย (cell) ที่สำหรับจะเป็น เนื้อ หนัง กระดูก ผม ขน เล็บ ฟัน โลหิต และอื่น ๆ ในร่างกายเรา, ธาตุลมอันเกิดขึ้นจากธรรมชาติส่วนอื่น ๆ ก็ได้ใช้เป็นลมหายใจเข้าไปบำรุงโลหิตและสิ่งต่าง ๆ โลหิตเป็นเหตุให้เกิดความอบอุ่นและความร้อนขึ้นได้, เท่านี้ก็พอจะมองเห็นได้ว่า มันอาศัยกันเกิดขึ้นเป็นลำดับ ๆ มามากมาย นี้เป็นการเกิด การผสม การแปร

ของธรรมชาติฝ่ายรูปธาตุ

ส่วนนามธาตุนั้น ยิ่งละเอียดมาก นามของธาตุอาศัยอยู่ได้เฉพาะในรูป ธาตุที่ได้ปรับปรุง กันไว้เหมาะ เจาะ แล้ว และมีหน้าที่บังคับรูปธาตุพร้อมทั้งตนเองให้ตั้งอยู่หรือเป็นไปต่าง ๆ ตลอดเวลาที่เข้ามาเนื่องเป็นอันเดียวกัน ควรจะเปรียบเรื่องนี้ด้วยเครื่องไดนาโมไฟฟ้า ชิ้นโลหะต่างๆ กว่าจะมาคุมกันเข้าจนเป็นอย่างนี้ได้นั้น ล้วนแต่เกิดมาจากอุตุนิยมสืบมา ไม่รู้กี่หมื่นกี่แสนปี จนมนุษย์นำมาปรับปรุงให้เป็นรูปต่าง ๆ ก็ยังหามีไฟฟ้าเกิดขึ้นไม่ แต่เมื่อได้ยักย้ายประกอบกันเข้าจนถูกส่วน พร้อมด้วยอาการหมุน มันจึงปรากฏแรงไฟฟ้า อย่างแรง ขึ้นได้ ไฟฟ้าบางส่วนนั้นปรากฏขึ้นจากการหมุนของเครื่อง การหมุนของเครื่องกลับได้แรงไฟนั้นเอง มาช่วยสนับสนุนในการหมุนบางส่วนก็มี ถ้ามีชิ้นโลหะก็ดี มีแต่อาการหมุนอย่างเดียวก็ดี หรือมีแต่กระแสไฟอันเป็นธรรมชาติประจำอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ในโลกก็ดี ยังไม่ประชุมกันเข้าได้แล้วกระแสไฟฟ้าใหม่จะไม่ปรากฏขึ้นได้เลย ฉันใดก็ฉันนั้น รูปธาตุหรือ

ร่างกายนี้เปรียบเหมือนเครื่องไดนาโม นามธาตุเปรียบเหมือน กระแสไฟฟ้า ได้อาศัยกันกลับไปกลับมาจึงเป็นไปได้ ทั้งแต่ละอย่าง ๆ ล้วนต้องได้อาศัยความประจวบพร้อมแห่งเครื่องประกอบ ซึ่งเกิดมาแต่สิ่งอื่นหลายทอดด้วยกัน นามธาตุก็เกิดสืบมาโดยตรงจากพวกนามธาตุ อิงอาศัยอยู่กับรูปธาตุ เมื่อรวมกันเข้าแล้วเราสมมติเรียกว่าคนหรือสัตว์ชื่อนั้นชื่อนี้ เพื่อสะดวกแก่การพูดจา เช่นเดียวกับสมมติเรียกชิ้นโลหะและวัตถุต่าง ๆ ว่า เครื่องไดนาโมยี่ห้อนั้นยี่ห้อนี้เหมือนกัน หลักของการที่สิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุผลของกัน และให้เกิดสืบสาวกันไปนี้เป็นปัญหาที่ละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งพระองค์ได้ทรงตีแตกอย่างทะลุปรุโปร่ง ในตอนหัวค่ำแห่งคืนตรัสรู้ที่ใต้ต้นมหาโพธิ์ที่พุทธคยา เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท

ความรู้อันนี้ ทำให้พระองค์ทรงรู้จักโลกดี พอที่จะตีปัญหาที่สองออกได้สืบไปว่า มนุษย์เราควรทำอย่างไรกันจึงจะเหมาะแก่โลก ซึ่งมีธรรมชาติเป็นอย่างนี้ หรือจะอยู่เป็นสุขในโลกอันมีสภาวะเช่นนี้ได้ ? การตีปัญหาข้อ

สองออก ได้สำเร็จผลเกิดเป็นหลักธรรมต่าง ๆ ที่พระองค์ใช้สอนบริษัท ในสมัยต่อมานั้นเอง อันรวมใจความได้สั้น ๆ ว่า สิ่งซึ่งเกิดมาจากสิ่งอื่น ซึ่งไม่เที่ยงถาวร และทั้งอาการที่สืบต่อกันมาก็ไม่ถาวร แล้ว สิ่งนั้นจะเที่ยงถาวรอย่างไรได้ ย่อมกระสับกระส่ายโยกโคลงแปรปรวนไปตามกัน สิ่งที่แปรปรวนไม่คงที่ย่อมก่อให้เกิดภาวะชนิดที่ทนได้ยาก คือทำให้เจ้าของได้รับความไม่พอใจ เสียใจและเป็นทุกข์ เมื่อมันแปรปรวนและเป็นทุกข์อยู่อย่างนี้แล้ว มนุษย์จึงไม่ควรฝืนธรรมดาสะเออะเข้าไปรับเอาความทุกข์นั้นโดยเข้าไปอ้างตัวเอง เป็นเจ้าของร่างกายนี้และร่างกายอื่น มันไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ของเรา เห็นได้ตรงที่ไม่อยู่ในอำนาจเรา เราไม่ได้ทำมันขึ้น นอกจากอำนาจธรรมชาติแห่งนามและรูปเท่านั้น ผู้ที่เข้าไปผูกใจในสิ่งต่างๆทั้งที่เป็นของภายในและภายนอกตนก็ดี ว่าเป็นสิ่งที่จะเป็นไปตามความประสงค์ของตนทุกเมื่อแล้ว จะเกิดเป็นปัญหายุ่งยากขึ้นในใจของผู้นั้น มืดมิดเกินกว่าที่เขาจะสะสางได้ พระองค์จึงทรงสอนให้หน่าย และวางสิ่งต่าง ๆ ด้วยการไม่ยึด

ถือทางใจ แม้ว่า ตามธรรมดาคนเราจะต้องอิงอาศัยสิ่งนั้น ๆ เพื่อมีชีวิตอยู่ หมายความว่า เราปฏิบัติต่อมันให้ถูกต้องก็แล้วกัน

เมื่อเราไม่เข้าไปผูกใจในสิ่งใด สิ่งนั้น ก็ไม่เป็นนายบังคับใจเราให้อยาก ให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว ให้เหี่ยวแห้ง หรือให้อาลัยถึงมันได้ เราจะอยู่เป็นสุข เมื่อใจหลุดพ้นแล้ว ก็เป็นอันว่าไม่มีอะไรมาทำให้เรากลับเป็นทุกข์ได้อีกจนตลอดชีวิต การคิดแล้วคิดอีกเพื่อตีปัญหานี้ให้แตก จนใจหลุดพ้นเรียกว่า วิปัสนากัมมฐาน และเมื่อใจเราไม่ค่อยยอมคิดให้จริงจังลึกซึ้ง เพราะอำนาจฟุ้งซ่านด้วยความรัก ความโกรธ ความกลัว ความขี้เกียจ หรืออะไรก็ตาม จะต้องทำการข่มใจให้ปลอดจากอุปสรรคนั้นๆ เสียก่อน การข่มใจนั้นเราเรียกกันว่า สมถกัมมฐาน ถ้าไม่มีอุปสรรค เหล่านี้ สมถกัมมฐาน ก็ไม่เป็น ของจำเป็นนัก นอกจากจะใช้เข้าฌานเพื่อความสุขของพระอริยเจ้า เช่นเดียวกับการหลับนอน เป็นการพักผ่อนอย่างแสนสุขของพวกเรา ๆ เหมือนกัน คำสั่งสอนส่วนมากของพระองค์

เราจึงพบแต่ วิปัสสนากัมมฐานเป็นส่วนใหญ่

ความยึดถือ หรือ อุปาทาน

เราจะมองเห็นอย่างแจ่มแจ้งได้แล้วว่า สภาพแห่งทุกข์มีอยู่ในโลกนี้จริง แต่บุคคลผู้จะรับทุกข์นั้นหามีไม่ ถ้าหากเขาจะไม่หลงเข้าไปรับเอาด้วยความเข้าใจผิดว่า สิ่งนั้นเป็นสุข และอยากได้หรือหวงแหนจนเกิดการยึดมั่น หรือหลงเข้าใจไปว่า ทั้งมัน ทั้งเขา เป็นตัวตนที่จะอยู่ในอำนาจของตน ได้ทุกอย่างตามแต่จะปรารถนา คิดดูก็เป็นการน่าขันและน่าสลดใจ อย่างไม่มีเปรียบ ที่เราพากันสมมติเอาสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสว่า "ว่างเปล่า" ให้เป็นตัวเป็นตนขึ้นแล้ว ทำใจตัวเองให้ดิ้นรน ก่อความยุ่งยากให้เกิดขึ้นในใจ รักโกรธ เกลียดกลัวไปตามฉากแห่งความแปรปรวนของสิ่งนั้น ๆ ซึ่งที่แท้มันเป็นของ "ว่างเปล่า" อยู่ตลอดเวลา ตามที่พระองค์ตรัสไว้นั่นเอง

คำว่า ว่างเปล่า ในที่นี้ คือ ไม่มีแก่นสารตัวตน ที่จะมายืนยันรับรองกับเราว่า เอาอย่างนั้นอย่างนี้กันได้ เพราะ

ของทุกอย่าง ล้วนแต่มีสิ่งอื่นปรุงแต่งค้ำจุนกันมาเป็นทอดๆ จึงตั้งอยู่ได้พร้อมกับการค่อย ๆ แปรไป สิ่งที่สิ่งอื่นปรุงแต่งจึงเป็นของว่างเปล่า ไม่มีน้ำหนัก ไม่มีอิสระแก่ตน ใครจะเอาสัญญามั่นเหมาะกับสิ่งเหล่านั้นอย่างไรได้ ใน เมื่อทั้งผู้ถือสัญญาและผู้ให้สัญญาก็ล้วนแต่ ไม่มีความ เป็นใหญ่แก่ตน หรือมีความเป็นตัวเป็นตนไปตาม ๆ กันทั้งนั้น ผู้ที่ขึ้นเข้าไปสัญญาหรือยึดมั่นในสัญญา ก็เท่ากับ เอาความว่างเปล่าไปผูกพันกับความว่าง จะได้ผลอันพึงใจจากอะไรเล่า ทั้งนี้ก็เพราะการหลงยึดมั่นของว่างขึ้นเป็นตัวตน เราเรียกกันว่าอุปาทาน วัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นนั้น เรียกว่าอุปาทานขันธ์ มีห้าอย่าง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพราะฉะนั้นจึงตรัสว่าขันธ์ทั้งห้าเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น อันเป็นทุกข์

หลักอริยสัจ

เราจะเรียนรู้หลักความจริงเหล่านี้ได้จากโรงเรียน คือร่างกายเรานี้เท่านั้นของใครก็ของมัน ต้องอาศัยร่างกาย



เป็นที่ค้นหาความจริง เป็นครูสอนความจริง, เพราะใน ร่างกายนี้ มีลักษณะพร้อมทั้งเหตุและผล พอเพียงที่จะ ให้เราศึกษาหาความรู้ และทำความมั่นใจให้แก่เราได้ พระองค์จึงตรัสไว้ว่า "...แน่ะเธอ! ในร่างกาย ที่ยาววาหนึ่งนี้ นั่นเองอันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ, เราได้บัญญัติโลก (คือความทุกข์), ได้บัญญัติโลก สมุทัย (คือเหตุให้ทุกข์), ได้บัญญัติโลกนิโรธ (คือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์), และบัญญัติโลก นิโรธคามินีปฏิปทา (คือการทำเพื่อให้ถึงความดับ ไม่เหลือแห่งทุกข์นั้น) ไว้."

ในที่นี้ ตรัสเรียกสภาพธรรมดา อันเต็มไปด้วยทุกข์ ว่าโลก เรียกความอยากทะเยอทะยานของสัตว์โลก เพราะ ความยึดมั่นเข้าใจผิด ว่าเหตุให้เกิดโลก เรียกการดับ ความอยากเสียแล้วอยู่สงบเป็นสุขใจเพราะไม่ยึดมั่น และ เข้าใจถูกในสิ่งต่างๆ ว่าเป็นที่ดับของโลก และทรงเรียก มรรคมีองค์แปดประการว่า เป็นวิธีให้ถึงความดับของ

๑. ดูเรื่องใครทุกข์ใครสุขประกอบ จะได้ความชัดเจน เมื่อ สงสัยว่าไม่มีตัวตนแล้ว ใครทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

โลกนั้น อันเป็นสิ่งที่สัตว์ทุกคนควรกระทำเป็นหน้าที่ประจำชีวิตของตน ๆ ตามนัยนี้เป็นอันว่า **หลักใหญ่ของพุทธสาสนา คือการสอนให้ดับทุกข์ภายในใจ ด้วยการศึกษาหาความจริง ใจกายตนและ หยั่งรู้ ไปถึงสิ่งและบุคคล ที่แวดล้อมตนอยู่ตามเป็นจริง ไม่ติดมั่นจนเกิดทุกข์ เพราะเห็นกฎแห่งอนัตตา แล้วมีใจปรอดโปร่งสบาย** การไม่ยึดมั่นว่าเป็นตัวตนอันจะก่อให้เกิดการเห็นแก่ตนนั้น เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น หรือแก่โลกทั้งสิ้น : คือตนเองจะเป็นผู้มีความสุขสงบเยือกเย็นแสนจะเย็น ส่วนผู้อื่นนั้น นอกจากไม่ถูกผู้นั้นเบียดเบียนแล้ว ยังอาจจะประพฤติตามเขา จนได้รับความสุขอย่างเดียวกัน ไฟทุกข์ของโลกจะดับสนิท หลักธรรมทั้งหลาย แม้จะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันทั้งหมดนั้นรวมลงได้ในหลัก คือความดับทุกข์ทั้งสิ้น ความรู้ชนิดนี้ย่อมนำให้เกิดความเมตตาสงสารเพื่อน ที่กำลังตกอยู่ในทะเลแห่งสังสารวัฏฏ์ด้วยกัน อย่างแรงกล้า เพราะฉะนั้น เป็นอันไม่ต้องกล่าวก็ได้ว่า **เมตตา** เป็นหลักอันสำคัญในพุทธ

สาสนานี้ด้วย อีกประการหนึ่ง

หลักโลกิยะ และ โลกุตตระ

ผู้สำคัญในสิ่งว่างเปล่าว่าเป็นแก่นสาร ก็คือผู้หลง หรือเรียกตรง ๆ อีกอย่างหนึ่งว่า ผู้ปลูกสร้างฉางบรรจุความทุกข์ไว้สำหรับตน และนั่นคือปกติหรือธรรมดาของมนุษย์ทั้งโลก ที่เรียกว่ายังอยู่ในวิสัยโลกิยะ ไม่ใช่โลกุตตระ คือผู้พ้นไปจากโลกด้วยน้ำใจ บางสมัยหรือบางเรื่อง ผู้แสวงหาทุกข์มาใส่ตนได้มาก กลับได้รับความยกย่องนับถือ ทั้งนี้เพราะพากันหลงในสิ่งที่ยังไม่รู้จักมันดีและนับถือโลกิยะ คนยากจน ซึ่งมีอยู่เป็นส่วนมากทะเยอทะยานเงินทองของมหาเศรษฐีอย่างแรงกล้า แต่มหาเศรษฐีนั้นไม่ได้ทะเยอทะยาน หรือรู้สึกอะไรกี่มากน้อยในเงินทองของตนเลย เป็นแต่ทะเยอทะยานต่อส่วนที่มากขึ้นไปกว่านั้นอีกส่วนความหนักใจหวั่นใจ เมื่อคิดเทียบส่วนแล้ว ย่อมมีเสมอกันไปหมด มันมีส่วนมากน้อยเท่ากับที่ตน สมมุติเอาความว่างเปล่าขึ้นเป็นตัวเป็นตน ตามมากและ

น้อยเพียงไร ใครสมมุติขึ้นมาก ก็ต้องแบกไว้มากและหนักกว่า! พระพุทธเจ้าเอง ก็เคยทรงแบกก้อนหินอันหนักนี้ แต่แล้วทรงกลับสลัดทิ้งเสีย!! เพราะพระองค์ทรงค้นพบว่า มันคือความทุกข์ทรมานของผู้เข้าใจผิด หลงเข้าไปยึดถือ เป็นของน่าสะอิดสะเอียน และตรงกันข้ามกลับเป็นของเบาสบายสำหรับผู้ไม่หลงยึดถือ หรือสลัดทิ้งเสียได้แล้ว นี้เรียกว่าทรงค้นพบ **โลกุตตรธรรม** เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาก็คือคำสอนให้สลัดความทุกข์ออกทิ้งเสีย ให้พ้นจากความทุกข์ อันเป็นของมีประจำอยู่ในโลกแต่อย่างเดียว ไม่หลงประกอบทุกข์ขึ้นแบกไว้ **ไม่ใช่ให้อ้อนแอร้องขอแต่ความสุข** ทั้งที่ไม่รู้จักทุกข์ และสลัดมันออกไปเสีย โดยรู้ว่าภาวะที่หมดทุกข์นั่นแล เป็นความสุข. ที่แท้, มันเป็นการทำชีวิตให้กลับกลายมาเป็นอิสระ จากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ อันยั่วยวนใจในโลก ภายหลังจากที่เราเองได้ยอมตนเข้าไป เป็นทาสด้วยความโง่ อย่าง ยิ่งของเรามาแล้ว ตลอดสังขารวัฏฏ์อันยาวยืด ซ้ำซากไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ จนกว่าเราจะรู้เท่าทันมัน ดวงใจอันข้ามขึ้นอยู่

เหนือโลกเช่นนี้ เรียกว่า โลกุตตรจิต, ภาวะที่เป็นเช่นนั้น เรียกว่า โลกุตตรธรรม. โลกุตตรวิสัย หรือ โลกุตตรภูมิ.

ในวงแห่งสาสนาอื่นๆ เมื่อสาสนิกใกล้จะตาย ย่อมร้องว่า "สวรรค์! พระเจ้า!" แต่สำหรับพุทธสาสนิกที่แท้จริงจะร้องว่า "ความดับสนิทอย่างไม่มีเหลือเป็นเชื้ออีกต่อไป!" นี้แสดงว่าเขาเหล่าโน้น ยังอยากอยู่ในโลก—โลกสวรรค์ หรือโลกพระเจ้า ส่วนพุทธสาสนิกมีจุดปลายทาง คือ ความ ดับไม่มี เหลือ

โลกุตตระจึงมีแต่ในพุทธสาสนาเท่านั้น!

เมื่อมนุษย์ยังเป็นป่าเถื่อน, รู้จัก และปรารถนาความสุขอย่างสูงสุดเพียงการได้กินได้เสพของอร่อย ๆ พออิ่มไปขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้น, แต่ความคิดของมนุษย์ในอันแสวงหาความสุขที่ยิ่งขึ้นไป ไม่ได้หยุดเฉยอยู่ นานเข้าค่อยมี

ความเห็นแปรไปสู่ภาวะที่สูงขึ้น จนรู้จักและปรารถนาทรัพย์สมบัติ แว่นแคว้น ปรารถนากามสุขจนถึงสวรรค์อันเป็นที่สุดยอดของกาม นานต่อมามีพวกหัวคิดสูง เห็นว่าสุขในกามก็ยังเป็นของเสียดแทงหัวใจ เท่า ๆ กับความหวานอร่อยของมัน เลยนึกหาความสุขอันสูงขึ้นไป และได้ยึดเอาว่าความมีความเป็นแห่งชีวิต ที่ปราศจากกามเป็นยอดสุข คือความเป็นพรหมนั่นเอง และบัญญัติขึ้นในยุคนั้นว่า ความเป็นพรหมนั่นแหละเป็นนิพพาน คำว่า นิพพาน ที่แปลตามศัพท์ว่า ปราศจากการเสียดแทงได้เกิดมีขึ้นแต่ครั้งนั้น.

ต่อมาอีกนาน พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น และทรงค้นพบว่าภาวะแห่งพรหมก็ยังไม่เที่ยง แปรปรวนและแตกดับ เช่นเดียวกับสิ่งที่ต่ำกว่าอื่น จะเรียกว่า นิพพาน หาได้ไม่ ยังเสียดแทงอยู่อย่างละเอียด เพราะยังมีความสำคัญว่าตัวตนอยู่ จะต้องเสียดแทงใจในเมื่อมันแตกดับ เพราะยังมีความอยาก ความปรารถนาในทางที่แม้ไม่ใช่กามก็จริง ตัณหายังมีอยู่ จึงทรงบัญญัติความดับไม่มีอะไรเหลือ

เป็นตัวตนสำหรับยึดถืออีกต่อไปว่าเป็นตัวนิพพาน อันแท้จริง อันจะไม่มีใครมาบัญญัติความสุขให้สูงกว่านี้ขึ้นไปได้อีก โลกุตตรธรรมหรือนิพพานที่แท้จริง จึงมีแต่ในพุทธสาสนา นอกนั้นยังอยู่ในวิสัยโลกทั้งสิ้น ต่างกันสักว่าชื่อ เป็นมนุษย์โลกบ้าง เทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง

พุทธสาสนา กับ วิทยาศาสตร์

หลักแห่งพุทธสาสนา แปลกจากสาสนาอื่นทั้งหลาย โดยเป็นสาสนาแห่งวิชาความรู้ ที่ทนต่อการพิสูจน์ของใคร ๆ ได้ทั้งสิ้น จึงตรัสไว้ว่า ธรรมในพุทธสาสนา **ย่อมทนต่อการพิสูจน์ได้[๑] คือท้าให้ใครพิสูจน์ได้ทุกอย่าง จนผู้พิสูจน์พ่ายแพ้ภัยตัวเอง หมดมานะกลับใจยอมนับถือพุทธสาสนา** คำที่กล่าวกันว่าพุทธสาสนาเหมือนกัน หรือเข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์นั้น

๑. ตรัสว่า "....เมื่อเขาใคร่ครวญต่อเนื้อความแห่งธรรมอยู่ ธรรมทั้งหลายย่อมทนต่อการพิสูจน์ได้ เมื่อธรรมทั้งหลายทนต่อการพิสูจน์ได้ เขาย่อมเกิดความพอใจและความขยันขันแข็ง...." จังกีสูตร ม.ม. ไตร. ล. ๑๓ น. ๖๑๕ น. ๖๕๘.

มีผู้ติความกันว่า เพราะพุทธสาสนาแยกสังขารร่างกายออกวิเคราะห์หาความจริง เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์แผนปัจจุบันแยกธาตุต่าง ๆ ออกหาคุณสมบัติชั้นละเอียด ข้าพ-เจ้าเห็นว่า คำกล่าวนั้นยังไม่เพียงพอกับคุณค่าอันสูงสุดแท้จริงของพุทธสาสนา เพราะถ้ากล่าวเช่นนั้นแล้ว วิชาสรีรศาสตร์หรือแพทยศาสตร์ อันเกี่ยวกับการแยกตรวจร่างกาย ก็จะกลายเป็นพุทธสาสนาไปส่วนหนึ่งด้วย ที่แท้ควรกล่าวว่า เหมือนกันโดยที่หลักวิทยาศาสตร์ ก็ทนต่อการพิสูจน์ อาจทำการพิสูจน์ให้ดูเองหรือยอมให้ใครพิสูจน์ได้ทุกท่าทุกทาง จนเขาหมดท่าจะพิสูจน์เพื่อโต้แย้งอีกต่อไป และหมดความสงสัย เช่นเดียวกับพุทธสาสนายอมให้ใครเพ่งพิสูจน์ซักไซ้อย่างไรก็ได้ ย่อมทนอยู่ได้จนหมดวิธีพิสูจน์และต้องเชื่อสัจจะย่อมไม่ตาย! คำว่าวิทยา—ศาสตร์ในที่นี้ หมายถึงวิชา (Science) ที่แท้จริงทุก ๆ อย่าง ไม่เฉพาะแต่การแยกธาตุ (Chemistry) เท่านั้น แม้คณิตศาสตร์ (Mathematic) ก็เป็นวิทยาศาสตร์ในนี้ด้วย ถ้าท่านสงสัยว่าวิชาเรขาหรือคณิตศาสตร์จะทนต่อ

ต่อพิสูจน์ได้เหมือนพุทธศาสนาอย่างไร ก็จงลองคิดดูอย่างง่าย ๆ ที่สุดว่า ๒+๓ = ๕ เป็นต้นนี้ มันเป็นความจริงเพียงไร มีใครบ้างที่อาจพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า ๒ บวกกับ ๓ ได้ผลเป็นอย่างอื่นนอกจาก ๕ ใครจะพิสูจน์โดยวิธีไรก็ร้อยกี่พันท่าก็ตาม มันยังคงเป็น "๒ + ๓ = ๕" อยู่เสมอ เป็นหลักที่แข็งแรงยิ่งกว่าภูเขาหินแท่งทึบ มันอาจหวั่นไหวได้ โดยธรรมชาติ หรืออุดมนิยมแปรปรวน หลักความจริงแห่งวิทยาศาสตร์เหล่านี้ มั่นคงอุปมาฉันใด พุทธศาสนาก็มีหลักแห่งความจริงหนักแน่นมั่นคงฉันนั้น แม้จะขนเอาการแยกธาตุและตรวจค้นพิสูจน์ อย่างที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์แผนใหม่ทั้งหมดมาเป็นเครื่องมือพิสูจน์ ก็ไม่อาจพิสูจน์พุทธศาสนาให้เศร้าหมองไปได้ แม้แต่นิดเดียว ขอแต่อย่าไปหยิบให้ถูกกะพี้ของพุทธศาสนา เช่น พิธีต่างๆ เป็นต้น มาพิสูจน์ในนามว่า พุทธศาสนาก็แล้วกัน ความจริงหรือพุทธศาสนา จะยังคงอยู่ชั่วโลก ไม่มีสมัย หรือขีดขั้นกำหนดเวลาอายุ เพราะเป็นการเรียนรู้ธรรมชาติเพื่อชำนะธรรมชาติด้วยความจริง เช่นนี้ยังมีเป็นเครื่องชี้

อันเด่นชัดว่า พุทธศาสนา เข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์ ซึ่งโลกปัจจุบัน ยอมบูชาอย่างสนิทหัวหน้า โดยลักษณาการอย่างไรเจียวหรือ? และข้อสำคัญที่สุดก็คือ เมื่อมีแต่**พุทธสาสนาเท่านั้น** ที่เข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์ของโลกแล้ว จะยังมีศาสนาไหนอีกเล่า ที่ควรเป็นศาสนา แห่งสากลโลก **นอกจากพุทธสาสนา?"**

โมกขพลาราม.

๑. กรกฎ. ๗๗

๑. หมายเหตุส่วนตัว:—

ที่จริงสาสนาทั้งหลายมีจุดมุ่งอย่างเดียว คือความสุข ถ้าจะปรับกันเข้าให้สนิท ก็จะลงกันได้เป็นสาสนาเดียวกัน! ใครมีคุณสมบัติแค่ไหน ย่อมอยู่ในระดับแค่นั้นเหมือนพี่น้องหรือผู้มีคุณวุฒิ ยิ่งหย่อนกว่ากัน ยืนเรียงแถวกันตามลำดับวุฒิ ก็จะมีแต่สาสนาเดียวในโลก ขอแต่อย่าถือเราถือเขา ถึงพยายามทำลายเพื่อนสาสนาอื่นเพื่อประโยชน์ตน ด้วย "การรุกเงียบๆ"

อย่างใดอย่างหนึ่งก็แล้วกัน หลักสาสนาอื่นทั้งหลายมีเพียงโลกิยะไม่พ้นไปได้ ส่วนพุทธสาสนายังมีสูงขึ้นไปถึงโลกุตตระด้วย ; มีทั้งสองอย่างใครจะเลือกเอาอย่างไหนก็ได้ หลักโลกุตตระ หรือที่เกี่ยวกับโลกุตตระเท่านั้น ที่พุทธสาสนามีอยู่อย่างที่สาสนาอื่นไม่มีเลย จึง “**อม**” สาสนาอื่น ๆ ไว้ได้ทั้งหมด พุทธทาส.

อาหารของดวงใจ

ความอิ่มเอิบด้วยอารมณ์ทาง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส นั้นเป็นอาหารของฝ่ายโลก ความอิ่มเอิบด้วย ปีติและปรา-โมช อันเกิดจากความที่ใจสงบจากอารมณ์ เป็นอาหารของฝ่ายธรรม เพราะฉะนั้นชีวิตย่อมต้องการอาหารฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม ถ้ามีเพียงอย่างเดียว ชีวิตนั้นก็มีความเป็นมนุษย์เพียงครึ่งเดียว หรือซีกเดียว

เราหาความสำราญให้แก่กายของเราได้ไม่สู้ยากนัก แต่การหาความสำราญให้แก่ใจนั้นยากเหลือเกิน ความสำราญกายเห็นได้ง่าย รู้จักง่าย, ตรงกันข้ามกับความสำราญใจ แต่ไม่มีใครเชื่อเช่นนี้กี่คนนัก เพราะเขาเชื่อว่าไม่มีความสำราญอย่างอื่นที่ไหนอีก นอกจากความสำราญกาย. และเมื่อกายสำราญแล้ว ใจก็สำราญเอง คนพวกนี้ไม่พึ่งธรรม หรือศึกษาธรรม และไม่ไหว้พระสงฆ์ ซึ่งเป็นนิมิตอันหนึ่งของธรรม

ความสำราญทางกายหรือฝ่ายโลกนั้น ต้อง "ดื่ม" หรือต้อง "กิน" อยู่เสมอจึงสำราญ แต่ที่แท้มันเป็นเพียง

การระงับ หรือ กลบเกลื่อนความหิวไว้ทุกคราวที่หิวเท่านั้น ส่วนความสำราญฝ่ายใจหรือฝ่ายธรรมนั้น ไม่ต้องดื่ม ไม่ต้องกิน ก็สำราญอยู่เอง เพราะมันไม่มีความหิว ไม่ต้องดื่มกินเพื่อแก้หิว ที่กล่าวนี้ ผู้นิยมความสำราญทางกายอย่างเดียวอาจฟังไม่เข้าใจก็ได้ แต่อย่าเพ่อเบื่อหน่าย ขอให้ทนอ่านสืบไปอีกหน่อย

พวกที่นิยมความสำราญกายในทางโลกกล่าวว่า "ใจอยู่ในกาย" แต่พวกนิยมความสำราญใจในทางธรรมกล่าวว่า "กายอยู่ในใจ" พวกแรกรู้จักโลกเพียงซีกเดียว พวกหลังอยู่ในโลกนานพอจนรู้จักโลกดีทั้งสองซีกแล้ว ขณะเมื่อพวกที่ชอบสำราญกาย กำลังปรนเปรอให้เหยื่อแก่ความหิวของเขาอย่างเต็มที่นั้น พวกที่ชอบสำราญใจ กำลังเอาชนะความหิวของเขาได้ด้วยการบังคับอินทรีย์จนมันดับสงบสนิทอยู่ภายใต้อำนาจของเขาเอง พวกแรกเข้าใจเอาคุณภาพของการให้ "สิ่งสนองความอยาก" แก่ความหิวของเขา ว่าเป็นความสำราญ พวกหลังเอาคุณภาพของการที่ยิ่งไม่ต้อง ให้สิ่งสนอง อยากเท่าใดยิ่งดี

พวกที่หนึ่ง ยิ่งแพ้ตัณหามากเท่าใดยิ่งดี อีกพวกหนึ่งยิ่งชนะมากเท่าใดยิ่งดี !

พวกที่ชอบสำราญกาย ย่อมจะยอมแพ้ตัณหาอยู่เองแล้ว โดยไม่รู้สึกตัว ทำเองและชักชวนลูกหลานให้หาความสำราญกายอย่างเดียว เพราะไม่รู้จักสิ่งอื่นนอกจากนั้น ครั้นได้เครื่องสำราญกายมา ใจก็ไม่สงบสุข เพราะมันยังอยากของแปลกของใหม่อยู่เสมอไป (ได้เพียงความสำราญกาย ชั่วแล่น เหมือนกินข้าวมื้อหนึ่งก็สงบหิวไปได้ชั่วมื้อหนึ่ง) เมื่อความหม่นหมองใจเกิดขึ้นก็ซัดเอาว่าตนเป็นคนมีกรรมหรือโชคร้าย ไม่เหมือนคนอื่นเขา เมื่อต้องเจ็บป่วยตามธรรมดาของสังขาร ก็น้อยใจโชคของตัวอย่างหาที่เปรียบมิได้ ยิ่งเมื่อแสวงโชค โดยทางใดก็ไม่ได้เสียเลยแล้ว ก็เลยเห็นไปว่า ในโลกนี้ไม่มีความยุติธรรม มีแต่ความดุร้าย คนชนิดนี้ ในที่สุดก็มอบตัวให้แก่ธรรมชาติฝ่ายต่ำ ประกอบกรรมชนิดที่โลกไม่พึงปรารถนา ต่อสู้สิ่งที่ตนเรียกว่าโชคชะตาไป แม้อย่างดีที่สุด คนพวกนี้จะทำได้ก็เพียงแต่เป็นผู้ทนระทมทุกข์อยู่

ด้วยการแช่งด่าโชคชะตาของตัวเองเท่านั้น ในสโมสรหรือสมาคมของพวกที่แสวงความสำราญทางกาย ซึ่งกำลังร่าเริงกันอยู่นั้น พวกเทพยดาย่อมรู้ดีว่าเป็นการเล่นละครย้อมสีหน้ากันก็มี หลงทำไปทั้งที่ตัวเองหลอกตัวเอง ให้เห็นว่าเก๋ว่าสุขกันมาก บางคนต้องร้องไห้ และหัวเราะสลับกันทุกวัน ๆ วันละหลายครั้ง จิตใจฟูขึ้นแล้วเหี่ยวห่อลงขึ้น ๆ ลง ๆ ตามที่กระเป๋าพองขึ้นหรือยุบลง หรือตามแต่จะได้ เหยื่อที่ถูกปากและไม่ถูกปาก ใจของพวกนี้ ยังเหลืออยู่นิดเดียวเสมอ เท่าที่เขารู้สึก จึงทำให้เขาเข้าใจว่า ใจอยู่ในกาย คือแล้วแต่กาย หรือสำคัญอยู่ที่กาย เพราะต้องต่อเมื่อเขาได้ความสำราญกายเต็มที่แล้วต่างหากใจของเขาจึงเป็นอย่างที่เขาเรียกว่า "สุข" แม้คนพวกนี้จะพูดว่า "ความสำราญใจ! ความสำราญใจ!!" อยู่บ้างก็เป็นเพียงการ หลงดูเอาความ สำราญ ฝ่ายกาย ขึ้นมาแทนเท่านั้น จะสำราญใจได้อย่างไร ในเมื่อใจถูกทำให้พองขึ้น ยุบลงอยู่เสมอ ความพองหรือยุบลงก็ตาม ย่อมเป็นสิ่งทรมานใจให้เหน็ดเหนื่อยเท่ากัน เพียงแต่เป็นรูป

ร่างที่ต่างกันเท่านั้น ลาภ ยศ สรรเสริญ และความเพลิดเพลิน ทำให้พองเบ่ง เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกสบประมาท และหาความเพลิดเพลินมิได้ ทำให้ยุบเหี่ยว แต่ทั้งสองอย่างทำความหวั่นไหวโยกโคลงให้เท่ากัน อย่างเด็ดขาด เมื่อเขาได้สมใจอยาก เขาก็ได้ความหวั่นไหว เมื่อไม่ได้ ก็ได้ความหวั่นไหว เมื่อมืดมนหนักเข้าก็แน่ใจลงเสียว่า ความอร่อย หรือขณะที่อร่อยนั่นแหละเป็น "พระนิพพาน" ของชีวิต แต่เมื่อคิดดู เราพอจะเห็นได้ว่า นั่นยังไม่ได้ถอยห่างออกมาจากกองทุกข์แม้แต่นิดเดียว มันเป็นเพียงความสำคัญผิดเท่านั้น และเป็นความสำคัญผิดที่จะมัดรึงตัวเอง ให้ติดจมอยู่กับบ่อโคลนนั่นตลอดเวลา

เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะเห็นได้สืบไปว่า การสำราญทางฝ่ายโลก หรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ฝ่ายกายหรือวัตถุนั้นคืออะไร และเมื่อได้หมกมุ่นมัวแต่แสวงอาหารให้กายท่าเดียวแล้วจะเป็นอย่างไร หรืออีกอย่างหนึ่งว่า ถ้ารู้จักความสุขเฉพาะในด้านนี้ด้านเดียวแล้ว ก็จะรู้จักโลกเพียงซีกเดียวอย่างไร และยิ่งกว่านั้น คนที่รู้จักโลกเพียงซีก

หนึ่งเช่นนี้ หาอาจทำอารมณ์เหล่านี้ให้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก หรือความเพลินแก่เขาได้ เช่นเดียวกับผู้ที่เข้าใจโลกดีทั้งสองซีกไม่ เพราะต้องตกเป็นทาสของความมัวเมาหรือไม่สร่าง บูชามันให้เป็นสิ่งสูงสุดกว่าสิ่งใดอยู่เสมอ

ส่วนผู้ที่รู้จักโลกดีแล้วนั้น ย่อมบูชาความสำราญทางธรรม หรือ **ฝ่ายใจอันแท้จริง** เป็นส่วนสำคัญ และถือเอาส่วนกายหรือวัตถุเป็นเพียงเครื่องอำนวยความสะดวกในฐานเป็นคนใช้ สำหรับรับใช้ในการแสวงหาความสำราญทางฝ่ายจิตเท่านั้น พวกนี้จึงมีอุดมคติว่า "**กายอยู่ในใจ**" คือแล้วแต่ใจกายเป็นของนิดเดียว และอาศัยใจซึ่งมีอำนาจเด็ดขาด และคุณภาพสูงสุดอยู่ทุก ๆ ประการและทุก ๆ เวลา "**แสวงหาอาหารให้ดวงใจดีกว่า!**"

ความเจริญงอกงามของดวงใจนั้น ยังไปได้ไกลอีกมากมายนัก คือกว่าจะถึงพระนิพพานเมื่อไร นั่นแหละจึงจะหมดขีดของทางไป ไม่มีทางไปอีกต่อไป สูงสุดอยู่ได้เพียงแค่รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอารมณ์ทางใจบาง

อย่าง เช่น ยศ ศักดิ์ เท่านั้น แต่ไม่มีใครเคยทำให้เกิดความอิ่มความพอใจในเรื่องนี้เลย แม้ในอดีต ในปัจจุบันและอนาคต เพราะว่าการแสวงทางฝ่ายนี้ ต้องการ "**ความไม่รู้จักพอ**" นั่นเอง เป็นเชื้อเพลิงอันสำคัญแห่งความสำราญ ถ้าพอเสียเมื่อใด ก็หมดสนุก! ใครจะขวนขวายอย่างไร ก็ไม่อาจได้ผลสูงไปกว่า "**การสยบซบซึมอยู่ท่ามกลางกองเพลิง แห่งความถูกปลุกเร้า ของตัณหา**" ซึ่งเมื่อใดมอยหรี่ลง ก็จะต้องหาเชื้อเพลิงเพิ่มให้ใหม่อีก และไม่มีเวลาพอ เช่นเดียวกับไฟธรรมดากับเชื้อเพลิงธรรมดาเหมือนกัน เพราะฉะนั้น การแสวงหาอาหารทางฝ่ายใจ เพื่อดวงใจ จึงเป็นสิ่งที่มีค่าน่าทำกว่าเป็นศิลปะกว่า เป็นอุดมคติที่สูงกว่า ทำยากหรือน่าสรรเสริญกว่า หอมหวนกว่า เยือกเย็นกว่า ฯ ล ฯ กว่า โดยทุก ๆ ปริยาย

การแสวงความสำราญทางฝ่ายกาย เป็นต้นเหตุแห่งสงคราม การแสวงความสำราญทางฝ่ายจิต เป็นต้นเหตุแห่งสันติภาพ

ถ้าโลกยังบูชาลัทธิวัตถุนิยม มัวแสวงแต่ความสำราญทางกายอย่างเดียวอยู่เพียงใด ก็ไม่มีหวังในสันติภาพ แม้จะเปิดสภาสันนิบาตชาติขึ้นอีก ๑๐ สันนิบาตก็ตาม นักวัตถุนิยม เห็นกายเป็นใหญ่ ย่อมเสียสละได้ทุกอย่าง เพื่อให้กายหรือโลกของตนอิ่มหมีพีมัน ส่วนนักจิตนิยม เห็นแก่จิตเป็นใหญ่ ย่อมเสียสละได้ทุกอย่างเหมือนกัน เพื่อแลกเอาความสงบเยือกเย็นของจิต ผู้แสวงความสำราญทางกายนั้น การแสวงของเขาจำเป็นอยู่เอง ที่จะต้องกระทบกับผู้อื่น เพราะความสำราญกายนี้เป็นของ เนื่องด้วย ผู้อื่นหรือ สิ่งอื่นที่ แวดล้อมอยู่ โดยรอบ เมื่อความเห็นแก่ตัวมีอยู่ก็ต้องมีการกระทบกันเป็นธรรมดา การสงครามก็คือการปะทะของคนหลายคน ที่ต่างฝ่ายต่างมีความเห็นแก่ตัว เพื่อความสำราญทางกายนั่นเอง สงครามโลกซึ่งเป็นเพียงความเห็นแก่ตัว ของคนหลายชาติรวมกัน ก็ไม่ต่างอะไรกันอีก ส่วน การแสวงหาความสุขทางฝ่ายจิตนั้น จะไม่กระทบกระทั่งใครเลยแม้แต่น้อย เพราะเหตุว่า มีอะไร ๆ ให้แสวง

อยู่ในตนผู้เดียวเสร็จ ไม่ต้องเนื่องด้วยผู้อื่น **การสงครามไม่สามารถเกิดจากผู้แสวงสุขทางจิต! เช่นเดียวกับที่ไฟไม่สามารถเกิดจากความเย็น**

การแสวงอาหารทางฝ่ายกาย ง่ายหรือตื้น และเป็นต้นเหตุแห่งสงคราม การแสวงหาอาหารของดวงใจ ยากและลึก และเป็นต้นเหตุของสันติภาพ ดังกล่าวมาแล้ว แต่มนุษย์ในโลกนี้ ส่วนมาก ปล่อยตนไปตามสัญชาตญาณ หรือธรรมดาฝ่ายต่ำมากเกินไป จึงเท่าที่เราเห็นกันจึงมีแต่ผู้ถือลัทธิวัตถุนิยม ยิ่งนานเข้าเท่าใด วิธีการแสวงหาอาหารของดวงใจ ก็ยิ่งลบเลือนหายไปจากความทรงจำ และความเอาใจใส่ของมนุษย์มากขึ้นเพียงนั้น ในที่สุดก็ไม่มีอะไรเหลืออยู่ในมันสมองของมนุษย์ นอกจากความเห็นแก่ตัว และนั่นคือสมัยที่ไฟประลัยกัลป์จะล้างโลก

ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า ผู้แสวงสุขทางใจมีอยู่เพียงกี่คนก็ตาม ก็เป็นเหมือน **ลูกตุ้ม** ที่ถ่วงโลกไว้ มิ

ให้หมุนไปถึงยุคไฟประลัยกัลป์เร็วเกินไปเพียงนั้น

" เรายอมรับว่าเป็นลูกตุ้มจริง แต่เป็นลูกตุ้มที่ถ่วงมิให้พวกท่านวิ่งเข้าไปสู่กองไฟเร็วเกินไป ถ้าพวกข้าพเจ้าจะพลอยเป็นอย่างท่านไปด้วย เชื่อแน่ว่า โลกคงจะแตกดับเร็วกว่าที่พวกข้าพเจ้าจะแยกเป็นอยู่เช่นนี้ " นี่เป็นคำซึ่งพวกแสวงสุขทางฝ่ายจิต ควรจะพูดได้โดยชอบทำ!

พระพุทธองค์ทรงเป็นนายแห่งสมาคมผู้แสวงสุขทางใจเพียงพระองค์เดียวและสมัยเดียว ก็ชื่อว่าเป็น โลกนาถที่พึ่งของโลก หลายสมัย เพราะว่าอิทธิพลแห่งธรรมที่พระองค์ทรงเปิดเผยขึ้นนั้น ได้ถ่วงให้โลกที่กำลังหมุนไปหาความแตกดับ หมุนไปช้าเข้ามากกว่ามากนัก เมื่อหมุนไปช้าเช่นนี้ คนทั้งโลกแม้ที่สุดแต่ที่คนที่ไม่เคยได้ยินชื่อของพระองค์ ก็พลอยมีส่วนได้รับความสุขด้วย แต่เมื่อโลกละทิ้งการแสวงอาหารทางใจ มารับทางอาหารทางกายมากขึ้นเช่นนี้ พระพุทธองค์ก็ช่วยไม่ได้ เพราะโลกเป็นฝ่ายที่ทิ้งพระพุทธองค์.

พุทธบริษัททุกคน ยังภักดีต่อการแสวงหาความสุขทางใจกันอยู่ นับว่าตระกูลของพระองค์ยังไม่ขาดทายาทเสียทีเดียว และจะยังเป็นเหมือนลูกตุ้มน้อย ๆ ที่เหลืออยู่เพื่อตัวมันเอง และเพื่อโลกด้วย ทั้งขณะที่พวกอื่นเขาอาจกำลังเกลียดพวกนี้อยู่

พุทธบริษัทคงต้องถือว่า กายอยู่ในใจ อาหารทางใจสำคัญกว่าอาหารทางกาย และยังคงต้องภักดีต่อลัทธิแสวงสุขทางใจอยู่เสมอ การเป็นพุทธบริษัทแต่ปากนั้นไม่ทำให้เป็นพุทธบริษัทได้เลย พุทธบริษัทที่แท้จะเป็นนักนิยมวัตถุ หรือถือลัทธิหลงชาติไปไม่ได้ พุทธบริษัทที่ขวาง ๆ รี ๆ นั้นยิ่งจะร้ายไปกว่าผู้ที่มิได้เป็นพุทธบริษัทเมื่อเกิด "มิคสัญญี" พุทธบริษัท ที่แท้จริง เท่านั้นที่จะเป็นผู้เหลืออยู่ แม้นี่ก็เป็นอานิสงส์แห่งการนิยมอาหารของดวงใจ

เมื่อได้พร่ำกล่าวถึงความดีของอาหารทางดวงใจมามากแล้ว กระทั่งในแง่การเมือง เป็นที่สุด จึงต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงลักษณะของอาหารทางใจโดยตรงบ้าง ให้ควรกัน

คำสองคำซึ่งใครๆ ก็เคยได้ยินมีอยู่ว่า โลก กะ ธรรม โลก กับ ธรรม จะเป็นอันเดียวกันไม่ได้ โดยที่โลกเป็นฝ่ายนิยมวัตถุ ธรรมเป็นฝ่ายนิยม "ความอิสระเหนือวัตถุ" และ **ความเป็นอิสระเหนือวัตถุนี่เอง คืออาหารของดวงใจ.** กายต้องการอาหารทางฝ่ายโลก ใจต้องการอาหารฝ่ายธรรม ผู้ที่เห็นว่าใจเป็นใหญ่ จนถึงกับเป็นที่อิงอาศัยของกาย ย่อมแสวงหาอาหารให้กาย เพียงเพื่อสักว่าให้มันเป็นที่อยู่ได้ (ยาปนมัตต์) เท่านั้น นอกนั้นใช้แสวงเพื่อใจอย่างเดียว

อันความเป็นอิสระเหนือวัตถุนั้นเห็นได้ยาก ตรงที่ตามธรรมดาก็ไม่มีใครนึกว่า ตนได้ตกเป็นทาสของวัตถุแต่อย่างใด ใคร ๆ ก็กำลังหาวัตถุมากินมาใช้ มาประดับเกียรติยศของตน และบำเรอคนที่ตนรัก ทำให้เห็นไปว่านั่นเป็นนายมีอิสระเหนือวัตถุพอแล้ว เช่นมีเงินจะใช้มันเมื่อไรก็ได้ ส่วนความหม่นหมองใจที่เกิดขึ้นมากมายหลายประการ หามีใครคิดไม่ว่านั่นเป็นอิทธิพลของวัตถุ ที่มันครอบครองย่ำยีเล่นตามพอใจของมัน ดวงใจได้เสียความ

สงบเย็นที่ควรจะได้ไปจนหมด ก็เพราะความโง่เง่าของมันเอง ที่ไปหลงบูชาวัตถุ จนกลายเป็นของมีพิษส่งขึ้นมา ดวงใจที่แท้จริง ก็ไม่อาจฟักตัวเจริญงอกงามขึ้นมาเพราะขาดการบำรุงด้วยอาหาร โดยที่เจ้าของไม่เคยคิดว่า มันต้องการ อาหารเป็นพิเศษยิ่งกว่ากาย สัญชาตญาณทั้งหลายชวนกันขึ้นนั่งบัลลังก์บัญชาการเต็มที่ ออกคำสั่งทับถมดวงใจที่แท้จริง หรือธรรมชาติฝ่ายสูง ที่เป็นชั้นปรมัตถธรรม จนไม่ปรากฏ สาละวนแต่แสวงหาอาหารตามอำนาจฝ่ายต่ำ หรือที่เรียกในที่นี้ว่า กาย (โวหารธรรม) เมื่อใจขาดอาหารแม้แต่ที่เป็นเบื้องต้นเสียเช่นนี้แล้ว ก็ไม่งอกงามพอที่จะแจ่มใสส่องแสงให้ผู้นั้นมองเห็น และถืออุดมคติแห่งความสุขทางใจได้ ชีวิตก็เป็นของมืดมนต้องร้องไห้ทั้งที่ไม่รู้เห็นว่ามีอะไรมาทำเอา

เมื่อเด็ก ๆ ที่เกิดมาในโลก ไม่อาจสำนึกในปริยายนี้ได้ด้วยตนเองเช่นนี้แล้ว การศึกษาธรรมเท่านั้น ที่จะช่วยได้ ในเบื้องต้น การศึกษาธรรมทางฝ่ายหลักวิชา จึงเป็นอาหารของดวงใจในชั้นแรก และชั้นกลางก็คือการย่อย

หลักวิชานั้น ๆ ออกด้วยมันสมองของตนเอง ได้ความรู้ ความแจ่มแจ้งความโปร่งใจเยือกเย็นอะไรมา นั่นเป็นอาหารขั้นปลาย ส่งเสริมกันสืบไปให้เจริญ จนสามารถทำพระนิพพานให้ปรากฏ จึงจะนับว่าถึงที่สุด

ปริยัติธรรม หรือทำในส่วนหลักวิชานั้น ช่วยได้โดยเป็นเครื่องสะกิดใจให้รู้สึกในเบื้องต้นว่า เรามีกายสองซีก คือซีกรูปกายและธรรมกาย รูปกายเจริญได้เองด้วยการมีบิดามารดาเป็นแดนเกิดเติบโตขึ้นด้วยข้าวปลาอาหาร ส่วนธรรมกายนั้น มีกายวาจาใจที่สุจริตผ่องใส เป็นที่ตั้งที่ปรากฏ มีผลของความสุจริตเป็กอาหารที่จะบำรุงให้เติบโตสืบไป และทำให้เรารู้สึกสืบไปเป็นลำดับว่า ถ้าบำรุงแต่รูปกายอย่างเดียว มันก็จะอ้วนดีแต่ซีกเดียว อีกซีกหนึ่งซึ่งเป็นซีกในจะเหี่ยวแห้งอยู่ ผลที่ได้ก็คือร่างกายที่สมบูรณ์ แต่เต็มไปด้วยความหม่นหมอง เมื่อยังเด็กความหม่นหมองมิปรากฏนัก ก็เพราะยังเป็นผู้ที่ผู้อื่นเลี้ยงดูให้ และกายก็ยังมิได้ขยายตัวเต็มที่ จนสามารถทำความรู้สึกได้สุดขีด ทุก ๆ อินทรีย์ (คือเต็มที่ทั้งทาง

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ครั้นเมื่อกายเจริญเต็มที่เข้า ความหม่นหมองก็เกิดมากขึ้น เพราะยังขาดดุลยภาพของ) ความที่รูปกาย และธรรมกาย และจะต้องมีความเจริญ คู่เคียงสม่ำเสมอกันไป จึงความหม่นหมองจะไม่อาจเกิด) นั่นเอง สรุปความว่า ปริยัติธรรมช่วยให้เราทราบว่า เราจะต้องประพฤติธรรมเช่นนั้นเช่นนี้เพื่อธรรมกายของเรา มิฉะนั้นเราจะตายด้านไปซีกหนึ่ง เมื่อเรารู้ปริยัติธรรมพอควรแล้ว เราก็ได้ **อาหารของดวงใจ ในส่วนหลักวิชา** และเป็นภาคพื้นของการปฏิบัติ สัมมาทิฏฐิหรือรุ่งอรุณ ได้ปรากฏแก่เราแล้วเป็นแรกเริ่ม

<u>ปฏิบัติธรรม</u> หรือทำคือตัวการปฏิบัตินั้น เป็นการทรมานอินทรีย์ (Sense) เพื่อเอาชนะอินทรีย์ ชนะได้เท่าใด ความเยือกเย็นเกิดจากความที่อินทรีย์ สงบระงับลง ความเห็นแจ้งความจริงในตัวเอง ปรากฏ เพราะไม่ถูกม่านแห่งความกลัดกลุ้มของอินทรีย์ ปิดบังไว้เช่นแต่ก่อน วิธีเอาชนะอินทรีย์ตามหลักแห่งพุทธศาสนา ได้แก่การบังคับตัวเองให้งดเว้นจากสิ่งชั่ว บังคับตัวเองให้ทำแต่สิ่งที่ดี เข้าแทน และต่อจากนั้น พยายามหาวิธีชำระจิต ให้เป็น

อิสระแห่งความหม่นหมองทั้งที่เปิดเผยเห็นได้ง่ายๆ และที่นอนนิ่งเงียบ ๆ อยู่ในสันดานอันเป็นเหมือนที่ก่อเกิดของอย่างแรก หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่การบังคับกายและวาจาให้อยู่ในอำนาจ เรียกว่า **ศีล** บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจ เรียกว่า **สมาธิ** และใช้จิตที่อยู่ในอำนาจแล้วคิดค้นหาความจริงที่ยากที่ลึกจน ปรากฏ แจ่มแจ้ง เรียก ว่า **ปัญญา** การบังคับหรือควบคุมอินทรีย์เช่นนี้ ทำให้ดวงใจได้รับความสะบักสะบอมน้อยลง ; วัตถุหรืออารมณ์ทั้งหลาย มีพิษส่งน้อยเข้าหรือหมดไป เพราะค่าที่เราสามารถบังคับตัวเองไว้ ในภาระที่จะไม่หลงไหลไปตามทั้งใน **ทางชอบ** และ **ทางชัง** เมื่อใจเราได้รับความพักผ่อนอย่างผาสุขเนื่องจากการบังคับอินทรีย์ ของเราเช่นนี้แล้ว เราก็ได้ **อาหารของดวงใจในส่วนการปฏิบัติ** อันจะเป็นอุปกรณ์ให้ได้รับอาหารขั้นสูงสุด สืบไป

ปฏิเวธธรรม หรือธรรมในส่วนการรู้แจ้งแทงตลอดในสิ่งที่เคยหลงไหล ไม่รู้เท่าทันมาก่อน เป็นความรู้ชนิดที่จะตัดรากความหม่นหมองของดวงใจเสีย โดยประการ

ทั้งปวง เช่นความสงสัย ความเข้าใจผิด หลงรักหลงชัง ฟุ้งซ่าน ฯลฯ เสียแล้ว ทำความแจ่มแจ้งใจ โปร่งใจ เยือกเย็นใจให้เกิดขึ้นแทน นี้เป็นผลที่ปรากฏแก่ใจสมจริงตามที่เรียนรู้ทางหลักวิชาโดยปริยัติ ซึ่งเป็นเพียง
"การรู้อย่างคาดคะเนด้วยเหตุผลล่วงหน้าไปก่อน"
การแทงตลอดนี้ หมายถึงการแทงตลอดม่านอวิชชา คือความโง่หลงซึ่งเป็นของเฉพาะตัวอย่างยิ่ง น่าอัศจรรย์มากที่คนบ้าคลั่งอาจรักษาโรคของตนเองด้วย การฟัง วิธีรักษามาจากผู้อื่น แล้วรักษาตัวเองพิจารณาตัวเองไปเรื่อย ๆ อย่างค่อยไปค่อยมา จนหายได้ในที่สุด! ช่างไม้หรือนักยันตรกรรมที่ติดขัดในปัญหาขัดข้องบางอย่างในหน้าที่การงานของตน อาจผ่านปัญหานั้นๆไปได้ โดยการพยายามคิดค้นเอาเอง หรือถามท่านผู้รู้แล้วมาแก้ไขไปเอง เมื่อพบเงื่อนถูกผ่านไปได้ ก็ได้รับความสุขใจ ผู้ที่รู้ว่าตนกำลังติดขัดในปัญหาชีวิต (คือความที่ชีวิตถูกกดถ่วงด้วยหม่นหมองอยู่เสมอ ตั้งแต่ชนิดที่หยาบที่สุด จนถึงที่ละ

๑. ข้าพเจ้าเคยอธิบายไว้แล้วในเรื่อง **การปฏิบัติธรรม**

เอียดที่สุด) ก็ฉันนั้น คือเมื่อได้คิดค้นไปเองบ้าง ไต่ถามท่านผู้รู้มาคิดค้นไปบ้าง จนได้รับความแจ่มแจ้งเบาโปร่งปรากฏกับใจเอง ก็เป็นสุขนักศิลปินที่แท้จริง เขาหาความสุขจากความพอใจตัวเอง ในการที่ทำสิ่งที่ยาก ๆ ได้สำเร็จ มิใช่เพราะพอใจในเงินหรือรางวัลที่จะได้รับ ซึ่งเป็นวิสัยของนักการค้า ในที่นี้จะได้เห็นว่า ความสุขที่เกิดจากความพอใจ หรือความรู้แจ้งนั้นเป็นอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งนักการค้าหรือผู้นิยมวัตถุ จะเห็นเป็นความสุขไปไม่ได้เลย ผลอันนี้คือ อาหารของดวงใจ ในส่วนปฏิเวธ ซึ่งเมื่อแทงตลอดถึงที่สุดไม่มีอะไรเหลือจริง ๆ ก็คือการพบกันเข้ากับพระนิพพาน และ การแทงตลอดที่ถึงขีดระยะหนึ่ง ๆ ข้างต้นนั้น คือมรรคผลขั้นหนึ่ง ๆ ตามหลักที่ท่านกำหนดไว้[๑]

เมื่อใจได้อาหารทางใจเป็นลำดับมา จนถึงพระนิพพาน[๒] เช่นนี้แล้วต่อจากนั้นก็เป็น ใจที่มีรสของพระนิพพานเป็นอาหาร ศานติเป็นรสของพระนิพพาน ! และ

---

๒. นิพพานมีสองอย่าง ข้าพเจ้าได้อธิบายไว้ละเอียดแล้ว ในเรื่องปฏิบัติธรรมเหมือนกัน และในที่นี้หมายเอานิพพานอย่างแรก คือ สอุปาทิเลสนิพพาน

เหนือกฎแห่งรูปธรรมและนามธรรมทั้งหมด และเป็นสิ่งที่ใครจะบัญญัติกฎเกณฑ์อะไรให้ไม่ได้เลย

เมื่อเราอาบน้ำ เราได้รับความเย็นของน้ำหรือเพราะน้ำ เมื่อใจลุถึงพระนิพพาน มันย่อมเยือกเย็นเพราะความเย็นของพระนิพพานนั่นเอง ความเยือกเย็นอันนี้ เป็นยอดอาหารชั้นพิเศษของดวงใจ ก็ความหม่นหมองต่าง ๆ ของดวงใจนั้น ถูกสลัดทิ้งเสียได้หมดแล้ว ตั้งแต่ได้รับอาหารชั้นปฏิเวธขั้นสูง มาบัดนี้ได้รับความเยือกเย็นของพระนิพพานเข้าอีก จึงเป็นการยากที่จะกล่าวให้เป็นที่เข้าใจกันอย่างทั่วไปว่า รสชาติอันนี้ในขณะนี้จะเป็นอย่างไร ท่านจึงกล่าวว่า เป็นสิ่งที่แม้อยากพูดให้ฟัง ก็ไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไร (Subjective) อย่าว่าแต่รสชาติของพระนิพพานเลย แม้เพียงแต่รสของวิเวก หรือสมาธิขั้นต้น ๆ ก็เป็นของยากที่จะอธิบายว่ามีรสเป็นอย่างไรเสียแล้ว เพราะเป็นรสที่ต้องจัดเป็นรสแปลกใหม่อีกรสหนึ่ง จากใจมีศานตินั้นเป็นอาหาร ! ! ศานติในที่นี้ หมายถึงความเยือกเย็นของพระนิพพาน เหนือรูปธรรมนามธรรม

บรรดารสที่คนธรรมดาเราเคยรู้รสกันมา ในวงแห่งโลกิยารมณ์ ความจริง ตามธรรมดาสิ่งที่เรียกกันว่ารสนั้น เป็นของอธิบายยากมาก บางอย่างไม่มีทางจะเทียบเคียงเสียเลย เช่น นาย ก. ไม่เคยกินของหวานเลย นาย ข. ก็ไม่อาจที่จะอธิบายให้นาย ก. ทราบได้ว่า รสหวานนั้นเป็นอย่างไร จะว่าตรงกันข้ามกับขม กับเค็ม กับเปรี้ยว หรืออะไรทุกอย่าง นาย ก. ก็ไม่อาจทายได้ว่า รสหวานนั้นเป็นอย่างไร แม้นาย ข. จะคิดค้นหาคำใดมาพูดก็ไม่ได้ คงได้แต่หวาน ๆ อยู่อย่างเดิมนั่นเอง นี่คือความเป็นปัจจัตตังและความเป็นของอธิบายให้ชัดไม่ได้ ของรส ส่วนรสของพระนิพพานก็ทำนองเดียวกัน เป็นแต่ยิ่งยากขึ้นไปกว่านั้นอีกหลายเท่านัก แม้ในทางที่จะให้เปรียบเทียบหรือคาดคะเน ก็เมื่อนาย ก. ไม่ควรจะดื้อเถียงนาย ข. ว่า รสหวานไม่มีในโลก และทางดีที่สุด นาย ก. ควรใช้ความพยายามจนหาน้ำตาลมาชิมดูได้ด้วยตน ก็จะรู้ว่าหวานเป็นอย่างไร ฉันใด ผู้ที่ยังไม่ถึงนิพพานก็ไม่ควรปฏิเสธของพระนิพพาน แต่ควรตะเกียกตะกาย จนได้ชิมรสของพระ

นิพพานด้วยตนเอง ฉันนั้น

ก่อนแต่จะจบเรื่องนี้ อยากจะเล่านิทานฟังกันเล่นสักหน่อยหนึ่ง เต่าตัวหนึ่งเป็นสหายกับปลาตัวหนึ่ง วันหนึ่งได้พบกัน ปลาถามว่า "สหายเอ๋ย ท่านไปที่ไหนเสียเป็นนาน ?"

"ไปเที่ยวบนบก มา" เต่าตอบ

"บกเป็นอย่างไร ?" ปลาถาม

"อ๋อ บกงดงามมาก มีอะไรสวยๆแปลกๆ ลมพัดเย็นสบาย มีอาหารดีๆเยอะ มีเสียงแปลกๆ ซึ่งเราไม่เคยได้ยินในที่นี้เลย"

"ฉันไม่เข้าใจเลยสหายเอ๋ย บกนั้นอ่อนละมุน ให้ศีรษะของเราแหวกว่ายไปได้สะดวกเช่นนี้หรือ ?"

"ไม่ใช่"

"บกไหลเอื่อไปได้ตามร่อง เช่นนี้หรือ ?"

"ไม่ใช่"

"บกเย็นชุ่ม ซึมซาบ เอิบอาบ เช่นนี้หรือ ?"

"ไม่ใช่"

"บกเป็นละลอกริ้ว ๆ เมื่อถูกลมพัดหรือ?"

"ไม่ใช่"

แม้ปลาจะตั้งคำถามมาอย่างไร คำตอบก็มีแต่ "ไม่ใช่" ทั้งนั้น ในที่สุดปลาก็หมดสัทธา ประณามเต่าว่า "สหายเอ๋ย! ท่านโกหกเสียแล้ว เอาสิ่งที่ไม่จริงมากล่าว" แต่เต่าก็ไม่รู้ที่จะตอบสหายของตนอย่างไรดี ในที่สุดก็ได้แต่ค่อยคลานกลับขึ้นบกอีก เต่าได้แต่เที่ยวไปบนบกอีกใหม่ บนบกซึ่งสหายของเขาไม่เคยนึก และ ไม่ยอมเชื่อว่ามี! แต่ได้เที่ยวไปวันแล้ววันเล่า บนบกซึ่งสหายของเขา เขาหาว่าโกหก!!

นิทานเรื่องนี้ จะอาจเป็นเครื่องรับรองความเป็นปัจจัตตัง และการพูดบรรยายไม่ได้ ของศานติ—อาหารของดวงใจชั้นพิเศษชั้นยอดสุด ได้บ้างกระมัง น้ำกับบกต่อติดกันอยู่ ห่างกันเพียงชั่วเส้นริมน้ำเส้นเล็ก ๆ ที่ริมสระเท่านั้น แต่ปลาก็ไม่อาจรู้ หรือแม้แต่คาดคะเนว่าบกเป็นอย่างไรได้เลย พระพุทธองค์ตรัสว่า โลกคือ โอกะ หรือ โอฆะ (แปลว่าน้ำทั้งสองศัพท์) สัตว์โลกก็คือผู้

ที่จมอยู่ในโลก หรือน้ำนั่นเอง พระนิพพานเป็นฝั่งเกาะที่รอดพ้น แต่น้อยคนนักที่จะว่ายออกไปถึงเกาะ ดุจพวกนกที่ติดบ่วงแล้วน้อยตัวนัก ที่จะหลุดไปได้ ไม่ต้อง ตกเป็นเหยื่อของนายพราน ฉันใด ก็ฉันนั้น

ผู้ที่ตกโลก หรือจมโลก ก็คือผู้ที่รู้จักแต่โลก หรือกามคุณ ซึ่งเรียกในที่นี้ว่า อาหารทางฝ่ายกาย หรือโลกิยะนั่นเอง เมื่อรู้จักแต่อย่างเดียวก็ไม่ (หรือมักจะไม่) เชื่อว่า บก หรือโลกุตตระมีอยู่ ณ ที่ใดอีก เช่นเดียวกับปลา ก็ฉันนี้ การที่จะเดินทางไปสู่บกนั้น ผู้เดินต้องกิน "อาหารของดวงใจ" ดังที่กล่าวมาแล้ว การที่ไม่มีใครสนใจในเรื่องอาหารของดวงใจ ก็เพราะไม่ เคยคิดที่จะเดินทางไปสู่ "บก" นั่นเอง!

อาหารของดวงใจมีหลายขั้นนัก เพราะฉะนั้น ย่อมจะมีผู้แสวงและเสพได้ ในขั้นต่าง ๆ บางขั้นเป็นธรรมดา เรารู้ในข้อนี้ได้ ก็โดยที่จะเห็นได้ว่า คนบางคนหาได้ ตกโลกเต็มที่เหมือนกับบางคนไม่ เช่นเดียวกับถ้าเราจะมองดูภาพสมมติสักภาพหนึ่ง เป็นภาพแห่งริมฝั่งทะเล เราเห็น

คนบางพวกตกน้ำจมมิดอยู่ บางพวกชูศีร์ษะร่อนขึ้นเหนือน้ำได้ มองดูรอบ ๆ สังเกตหาฝั่งบกอยู่ บางพวกมองเห็นฝั่งแล้ว บางพวกกำลังว่ายมุ่งเข้าฝั่ง บางพวกใกล้ฝั่งเข้ามามากแล้ว บางพวกถึงที่ตีนยืนถึง เดินตะคุ่ม ๆ เข้ามาแล้ว บางพวกเดินท่องน้ำเพียงแค่เข่าเข้ามาแล้ว บางพวกนั่งพักอย่างสบาย หรือเที่ยวไปอย่างอิสระบนบก ! เราจะเป็นพวกไหน ย่อมไม่มีใครรู้ได้เท่าตัวเราเอง ! ! เป็นของน่าคิด

ที่สุดนี้หวังว่า ตลอดเวลาที่มนุษย์ยังคงได้รับรสของพระพุทธวจนะอยู่เพียงใด คงจะมีสักพวกหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพวกที่บริโภคอาหารของฝ่ายกายอย่างสมบูรณ์อยู่แล้ว ซึ่งจะเกิดความรู้สึกอึดอัด ในความซ้ำซากและหมด "ทางไปในฝ่ายสูง" ของโลกิยาหาร หรือลัทธิวัตถุนิยม (Materialism); แล้วเกิดความสนใจในคุณภาพอันสูงสุด ของโลกุตตราหาร หยิบเอาลัทธิมโนนิยม (Spiritualism) ขึ้นมาพิจารณาดูบ้าง ด้วยกิริยาอันเคารพและแยบคาย เพราะยังมีทางไปอีกสูงมาก

ในนามแห่งพุทธทาส ข้าพเจ้าขอแสดงความยินดี ที่จะรู้จักท่าน และขอแสดงความนับถืออย่างสูงต่อท่านล่วงหน้า

พุทธทาสภิกขุ

๑๙ กันย์ ๘๐

ปัญหายุ่งยาก
เกี่ยวกับการถือพระรัตนตรัย

บรรยายโดย พุทธทาสภิกขุ

คำว่าพระไตรรัตน์ หรือรัตนตรัย ซึ่งแปลว่า แก้วทั้งสามนั้น ในวงพุทธศาสนาเรา ใช้หมายเอาวัตถุที่สำคัญที่สุดสามอย่างคือ พระพุทธเจ้า, พระธรรม, พระสงฆ์, ที่ได้เรียกว่าแก้วก็เพราะว่า ใครมีไว้ด้วยความรู้จักหรือเข้าใจ ย่อมจะนำความยินดีอิ่มเอิบมาสู่ผู้นั้น เช่นเดียวกับผู้ที่รู้จักค่าของเพชรพลอย มีเพชรพลอยก็อิ่มเอิบว่าตนเป็นผู้ร่ำรวยและมีความสุขดุจกัน แต่มิได้หมายความว่ามีไว้อย่างกะไก่ได้พลอย แห่งนิยายอีสป

เมื่อสังเกตตามที่เรานับถือกันอยู่ในทุกวันนี้ ดูเหมือนว่าสิ่งที่เรียกว่า พระรัตนตรัยนั้น ถูกแบ่งออกเป็นสอง

ประเภทเสียแล้ว ทั้งที่ผู้แบ่งเองก็ไม่รู้สึก จึงเกิดมีพระ-รัตนตรัยชนิดที่เป็นส่วนเปลือกผิว และพระรัตนตรัยที่เป็นเนื้อแท้ขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามนับว่า เป็นคุณประโยชน์ด้วยกันทั้งสองอย่าง ทั้งนี้ก็เพราะว่า คนเรามีทั้งที่โง่และฉลาด ทั้งที่ชอบลวงตัวเองและไม่ชอบ จึงเป็นอันว่า **เปลือกของพระรัตนตรัยนั้น มีไว้สำหรับเด็กๆ หรือผู้ใหญ่ที่มีมันสมองอย่างเด็ก** แต่ต้องยอมให้เขาเรียกว่าองค์พระรัตนตรัยเหมือนกัน จะเรียกว่าเปลือกพระรัตนตรัยไม่ได้เป็นอันขาด **ส่วนเนื้อแท้ของพระ-รัตนตรัยนั้นเรามีไว้สำหรับผู้ใหญ่ ที่ลืมตาแล้วโดยทั่วไป** และโดยเฉพาะ สำหรับผู้ที่ยังไม่เป็น พระอรหันต์ เหมือนกันกับพวกแรก เพราะว่า **ผู้ที่เป็นพระอรหันต์เสียแล้ว ย่อมหาต้องการพระรัตนตรัยไม่**

ที่จัดเป็นส่วนเปลือกนั้น หมายถึงวัตถุ ที่ผู้มีปัญญาตื้นๆ เข้ายึดถือเอาว่าเป็นองค์พระรัตนตรัย สำหรับพระพุทธเจ้า เปลือก ก็คือ รูปกายที่เป็นเนื้อหนังของพระ

องค์นั้นเอง ตลอดลงมาถึงพระพุทธรูปพระบรมธาตุ แม้ที่สุดแต่ต้นโพธิ์ เป็นต้น สำหรับพระธรรม ได้แก่เสียงที่คนเราสวดพระธรรมคู่พระธรรม ตำราพระไตรปิฎกและวัตถุอื่น ๆ ที่พากันกราบไหว้แทนพระธรรมสำหรับพระสงฆ์ ก็ทำนองเดียวกัน ได้แก่รูปกายของผู้ที่บวชเป็นนักบวช ตลอดถึงสิ่งอื่น ซึ่งเป็นเครื่องหมายของนักบวช

ที่เป็นส่วนเนื้อแท้ นั้น หมายถึงตัวสิ่งนั้นจริง ๆ อันนักศึกษาจะมองเห็นได้ด้วยปัญญาจักษุ สำหรับพระพุทธเจ้า คือตัวปัญญา หรือความรู้ที่ทำเราให้หมดทุกข์ หมดเศร้าหมอง หมดสงสัย ร่าเริงเป็นสุขอันแท้จริงได้ ไม่ว่าจะเป็นตัวปัญญาที่มีอยู่ในพระพุทธเจ้าองค์ไหน หรือองค์ไหนย่อมเหมือนกันหมด สำหรับพระธรรม คือตัวความจริง หรือกฎอันยุติธรรมแท้ของวิธีดับทุกข์ บรรลุสุขนั้น ๆ อันพระพุทธเจ้าได้ค้นพบ สำหรับพระสงฆ์ คือ ดวงปัญญาของผู้ที่ได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว รู้แจ้งความพ้นทุกข์เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า แปลกกัน เพียงที่ไม่ได้ค้นพบด้วยตนเอง เหมือนพระพุทธเจ้า หรือจะกล่าวอีก

อย่างหนึ่ง อย่างสั้น ๆ ว่า ดวงจิตที่กำลังประกอบด้วยปัญญา เครื่องค้นพบความจริงอันประเสริฐโดยตนเอง นั่นเป็นพระพุทธเจ้า ตัวความจริงนั้น คือ พระธรรม และดวงจิตของผู้ที่รู้ตามพระพุทธเจ้า กำลังประกอบด้วยปัญญาเป็นส่วนเครื่องพ้นทุกข์อย่างเดียวกัน นั่นเป็นพระสงฆ์ และพึงเข้าใจว่า นามว่า พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เหล่านี้ เป็นคำซึ่งสมมติขึ้นเพื่อใช้เรียกสิ่งสำคัญทั้งสามนั้น และสมมติขึ้นโดยผู้ที่รู้จักหรือเข้าใจในสิ่งทั้งสามนั้น เป็นอย่างดี

ที่เป็นส่วนซึ่งยังรวมกันอยู่ คือที่ยังไม่ได้แยกเปลือกและเนื้อออกจากกัน ก็คือความที่สิ่งนั้น ๆ ถูกเพ่งมองอย่างรวม ๆ กันไปทั้งตัวจริงของสิ่งนั้น และวัตถุที่สิ่งนั้นเข้าตั้งอาศัย เป็นการมองของผู้ที่อยู่ในระดับกลาง ไม่เพ่งไปแต่ฝ่ายรูปหรือฝ่ายนาม เพียงด้านใดด้านหนึ่ง เหมาะทั้งคนธรรมดาและคนฉลาด จะมองตามเห็นตามได้ง่าย ๆ สำหรับการมองท่านองนี้ พระพุทธเจ้า ก็คือองค์พระพุทธเจ้ารวมหมดทั้งจิตใจหรือปัญญาซึ่งแนบเนื่องอยู่ในกายนั้น

พระธรรมก็คือตัววัตถุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นเครื่องสะดุดตา สะดุดใจคนผู้พบเห็น ช่วยให้เขาเข้าใจต่อกฎความจริงของความพ้นทุกข์ รวมทั้งตัวความจริงอันเขาจะพบได้โดยอาศัยสิ่งนั้น แม้ที่สุดแต่ความจริงส่วนใดส่วนหนึ่ง ซึ่งเขาจะค้นพบได้ในการงานที่เขาเคยกระทำมาแล้ว หรือในการศึกษาปริยัติของเขาก็ตาม และพระสงฆ์ ก็คือรูปกายพร้อมทั้งจิตอันบริสุทธิ์และปัญญาอันมีอยู่ในกายนั้นของผู้ที่รู้ธรรมตามอย่างพระพุทธเจ้า ตามที่รับปฏิบัติมาจากพระพุทธเจ้า โดยไม่ต้องค้นเอง

ทั้งที่ความจริงนั้น มีอยู่ว่าเปลือกนั้นเป็นอย่างหนึ่ง เนื้อแท้เป็นอีกอย่างหนึ่งก็ตาม เรามักเรียกสิ่งนั้นทั้งสองสิ่งรวมเป็นสิ่งเดียวกัน คือเรียกรวมทั้งเปลือกและเนื้อของมันว่า เป็นสิ่งนั้น ๆ เช่นเราเรียกทั้งเปลือกและเนื้อของมันว่าทุเรียนเป็นต้น หากให้ชื่อถึงคุณสมบัติที่ควรจะได้รับเกียรติเป็นเจ้าของชื่อนั้นแล้ว ใครก็ตามจะต้องชี้ที่เนื้อทุเรียน ซึ่งรับประทานได้นั่นเอง แต่เพื่อเข้าใจง่าย ๆ เรารวมเรียกทั้งหมดนั้นว่าทุเรียน ซึ่งแปลกว้างไปถึงต้นทุเรียน

ก็ได้ ปล่อยให้ผู้มีดวงตา ค้นหาหัวใจของคำว่าทุเรียนเอาเอง และทุกคนแม้จะมีปัญญาต่ำเพียงไร เขาก็ย่อมอยากที่จะให้ส่วนที่กินได้นั่นแหละเป็นหัวใจ ของคำว่าทุ — เรียนแท้ ความเข้าใจของคนทุกคนย่อมลงรอยร่วมกันดังนี้ แม้ที่สุดแต่กระรอกกระแต ก็คงเหมือนกันหมด

สำหรับพระรัตนตรัยนั้น หัวใจที่แท้มีเพียงอันเดียว หมายความว่าทั้งสามอย่างนั้น เป็นอันเดียวกัน ตรงกันกับลักษณะ ตรีเอกานุภาพ(Trinity) ของคริสตศาสนา ของที่ว่ามีสิ่งเดียวนั้น คือ พระธรรม คนเป็นพระพุทธเจ้าได้ ก็เพราะพระธรรมซึ่งมีอยู่ในตน และตนค้นพบด้วยตน พระธรรม คือสภาพที่มีอยู่เองทั่วไป ไม่มีเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ไม่เป็นอดีต อนาคต หรือเป็นปัจจุบันกะใครได้ เพราะเป็นเพียงตัวกฎความจริงที่ครอบงำโลกอยู่โดยทั่วไปเท่านั้น เข้าไปสิงอยู่ในบุคคลผู้ใด ผู้นั้นก็แปรรูปจากเดิมทันที พระสงฆ์เล่า เป็นพระสงฆ์ขึ้นมาได้ ก็เพราะพระธรรมที่ตนน้อมนำมาใส่ตน ตามวิธีที่พระพุทธเจ้าสอนให้ เช่นเดียวกับที่พระองค์ทำแก่

พระองค์เอง จึงไม่มีอะไรแตกแยกออกไปจากกันได้ ทั้งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยหัวใจ

แต่เพื่อให้เห็นชัดเจน เข้าใจง่าย ยึดถือเอาง่าย ๆ สำหรับผู้ที่จะเข้ามาถือพระรัตนตรัย ซึ่งยังใหม่อยู่ จึงมีการแยกชี้ให้เห็นชัด ๆ เป็นสามอย่าง ให้แตกต่างกันออกไปโดยวัตถุที่ตั้ง อันเป็นฝ่ายรูปธรรม (Material) ทั้งที่สามสิ่งนี้เป็นอันเดียวกันโดยความจริงอันสูงสุด (Ultimate Truth) และแม้จะได้แยกออกเป็นสามอย่างเพื่อให้เป็นการง่ายแก่ผู้ที่ยังใหม่ในการที่จะเข้ามารับถือ ชั้นหนึ่งแล้วก็ตาม นั่นยังไม่เพียงพอ ยังต้องมีการแสดงด้วยเปลือกเป็นชั้นแรกแสดงด้วยเนื้อแท้ เป็นชั้นหลัง อีกชั้นหนึ่งด้วย เพราะฉะนั้น **กว่าเราจะมีการเข้าใจในพระรัตนตรัย โดยผ่านเปลือกเข้าไปถึงเนื้อ แล้วรู้จักทำเนื้อทั้งสามนั้นให้รวมเป็นอันเดียวกันได้ เป็นตัวพระธรรมตัวเดียว ตัวซึ่งมีรัศมีแผ่ซ่านครอบงำทั่วโลก อยู่คู่กับโลก**

มีอานุภาพบันดาลให้สิ่งทั้งหลายเป็นไป ตรงตามกฎแห่งความจริงอย่างเดียว นั้นมันไม่ใช่สิ่งที่เรา คนเราโดยทั่วไปจะทำได้ง่าย ๆ เลย

"ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นตถาคต ทั้งที่แม้ว่าเขาจะจับมุมจีวรของเรา เที่ยวไปไหนไปด้วยกันทุกวัน ก็ตาม" นี่เป็นพระพุทธภาษิตที่ตรัสแก่พระวักกลิ อันแสดงเนื้อความว่า ผู้ที่เห็นเปลือก (คือร่างกาย) ของพระองค์นั้น หาชื่อว่าเห็นพระองค์ไม่ ผู้ใดเห็นธรรม (คือสิ่งที่ทำพระสิทธารถให้กลายเป็นพระพุทธเจ้า) ผู้นั้น จึงจะชื่อว่า เห็นพระพุทธเจ้า โดยนัยนี้เราจะเห็นได้ชัดทีเดียวว่า การที่จะเห็นธรรมนั้น มันมีทั้งเห็นเปลือก และเห็นเนื้อแท้จริง ๆ แม้การเห็นพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นส่วนที่ได้กระจายออกไปจากตัวพระธรรม ก็เช่นนั้นดุจกัน การที่พระองค์ตรัสว่า "ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดเห็นตถาคต ผู้นั้นเห็นธรรม" ดังนี้ ย่อมแสดงว่า พระ

พุทธเจ้ากับพระธรรมเป็นอันเดียวกัน ส่วนรูปกายนั้น ไม่ใช่ทั้งธรรม และตถาคต เป็นเพียงเปลือกของธรรม หรือของตถาคต การเห็นเปลือก และเนื้อแท้จึงไม่ใช่อันเดียวกัน และแยกกันได้อย่างเด็ดขาด

แต่แม้ว่า การเห็นเปลือกกับเห็นเนื้อ จะเป็นคนละอัน เช่นนั้นก็ตาม ในวงศีลธรรมแห่งพระพุทธศาสนา ต้องมีคู่กันทั้งเห็นเปลือกและเห็นเนื้อ และในส่วนตัวพระธรรมเอง ก็ต้องมีทั้งเปลือกและเนื้ออาศัยกัน จึงจะเป็นประโยชน์แก่โลกได้ หน้าที่ของเราทั้งหลายจึงมีว่า เราจะต้องเห็นให้ถูกให้ตรงตามที่เป็นจริง เป็นอย่าง ๆ ไปเท่านั้นเอง ถ้ามิฉะนั้นก็จะเกิดการเกี่ยงแย่ง หรือดูหมิ่นกันขึ้น เพราะต่างฝ่ายต่างจะถือรั้นว่า ฉันเห็นถูก ท่านเห็นไม่ถูก ซึ่งล้วนแต่มีเหตุผลกันคนละทาง ทั้งสองฝ่าย

ข้อที่ว่าจำเป็นจะต้องมีทั้งเปลือกและเนื้อนั้น คิดดูง่าย ๆ ก็จะเห็นได้ว่า ถ้าหากว่าความหวาน ไม่ได้อาศัยน้ำอ้อยหรือน้ำตาล เป็นที่ตั้งอาศัยแล้ว มันจะปรากฏแก่ลิ้นมนุษย์ได้อย่างไร ถ้าไม่มีตุ่ม หรือขวดใส่ เราจะเก็บ

น้ำไว้ได้อย่างไร แม้ที่สุดแต่การที่เราจะเก็บมังคุดไว้รับประทาน มันจะเป็นไปไม่ได้เลย ถ้าจาปอกเปลือกออกทิ้งเสียก่อนแล้วเก็บเนื้อล้วน ๆ ไว้

เด็ก ๆ ไม่รู้แม้แต่เพียงว่า ในตัวเองมีสิ่งซึ่งเขาเรียกว่าจิต อันเป็นนามธรรม จึงไม่อาจรู้จักตัวปัญญาหรือตัวความบริสุทธิ์ ซึ่งเราจะบอกว่าเป็นองค์พระพุทธเจ้าที่แท้ แต่ถ้าบอกว่าองค์พระพุทธเจ้า ซึ่งมีประวัติเป็นเช่นนั้น ๆ หรือจะชี้ที่พระพุทธรูปสำคัญๆ ในโบสถ์ ว่าเป็นพระพุทธเจ้าไปก่อน ก็ยังเป็นการดีกว่าที่จะไม่บอกให้ยึดถืออะไรไว้เสียเลย อยู่นั่นเอง สำหรับผู้ใหญ่ที่ไม่มีการใช้ความคิดนึก ก็ไม่ต่างอะไรกันกับเด็ก จึงจัดเป็นเด็กในที่นี้ด้วย เมื่อเป็นผู้ใหญ่มีความคิดนึกขึ้น ก็ค่อยจะรู้จักสิ่งที่เป็นประเภทนามธรรมมากขึ้น อันจะเป็นหนทางให้เขารู้จักพระพุทธเจ้าตัวจริงได้เอง เช่นเดียวกับที่เมื่อเขาโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ย่อมเข้าใจคำว่า "การมีลูกมีเมีย" ได้ดีกว่าเมื่อยังมีอายุ ๔–๕ ขวบ ฉันนั้น เหมือนกัน แม้ไม่มีใครบอกเล่า เป็นเพียงเขาใช้ความสังเกต หรือการศึกษาประ

เภทที่เป็นภายใน อยู่เสมอ

เมื่อเด็ก ๆ คนเราเหมาะที่จะรับคำบอกอย่างง่าย ๆ สำหรับจะได้เชื่อเพื่อป้องกันตัวเองไม่ให้ตกไปฝ่ายต่ำ ขณะนั้น เราไม่ต้องการเหตุผล เพราะเรายังไม่มีความคิดนึกในทางเหตุผล ขืนให้เหตุผล หนักเข้าก็จะเห็นเป็นเซ้าซี้ยุ่งยาก เลยไม่เกี่ยวข้องเอาเสียทีเดียว การให้เด็ก ๆ รับถือพระรัตนตรัย เพื่อเป็นพุทธมามกะก็อยู่ในกฎความจริง อันนี้ เราจึงจำเป็นต้องมีการถือประเภททั้งเปลือก เข้าไว้ในวงแห่งศีลธรรมของเราด้วย เพราะเราต้องการให้เด็กทุกคนถือพระรัตนตรัย เพื่อย้อมน้ำใจไปเสียตั้งแต่แรก ในครั้งพุทธกาล ไม่ปรากฏว่า มีการเกณฑ์ให้ถือพระรัตนตรัย ทั้งที่ผู้นั้น ยังไม่รู้จักว่า พระรัตนตรัย คืออะไร แม้จะเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ตาม เขาถือของเขาเอง และเปล่งวาจา ปฏิญาณตน เป็นผู้ถือพระรัตนตรัยออกมาจากหัวใจของเขาเอง จึงไม่จำเป็นต้องมีการถือประ

เภททั้งเปลือก ซึ่งตรงกับความต้องการของเรา ในบัดนี้ อันเราทราบกันอยู่ดีแล้วว่า หนักไปในทางประเพณี มิใช่เป็นไปเองตามอำนาจจิตใจ เพราะฉะนั้น การถือหรือการได้อานิสงส์ของการถือ หรือการประพฤติศีลธรรมนั้น จึงเกิดมีเป็นสองอย่างขึ้นตาม คือได้อานิสงส์ชนิดที่เป็นประเพณีอย่างหนึ่ง อานิสงส์อันแท้จริงอย่างหนึ่ง เท่าเทียมกันกับการถือ

ความจริง เนื้อแท้ของพุทธศาสนานั้น เป็นฝักฝ่ายของเหตุผล หรือปัญญา หรือปรัชญา คือเป็นสิ่งที่เหมาะสำหรับคนพวกฉลาด เช่นการนับถือพระรัตนตรัย ก็ถือกันเฉพาะ ผู้ที่รู้จักพระ รัตนตรัยแล้วด้วย ปัญญาอย่าง ชัด เจนแจ่มแจ้ง ถูกต้องตามที่เป็นจริงเท่านั้น ครั้นมาบัดนี้ เราต้องการให้แปรรูป มาเป็นศาสนาทั่วไป คือเป็นศีลธรรม (Moral) สำหรับคนทุก ๆ คนถือ ถือทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งโง่ทั้งฉลาด หรือปานกลาง ตัวศาสนาที่เราจะถือ และ

วิธีของผู้ถือ ก็จำเป็นอยู่เองที่จะต้องแปรรูปไปจากเดิม เพื่อผลอันกว้างขวางที่เราต้องการนั้น

เมื่อเหตุภายในหรือความจริงเปลี่ยนไปดังนี้ แต่ข้างภายนอกไม่ได้เปลี่ยนไปให้เหมาะสมกัน ก็เกิดการเกี่ยงแย่ง โต้เถียงกันขึ้น ในหมู่นักคิดค้น และเกิดการถืออย่างงมงายไร้ประโยชน์ขึ้นในหมู่ผู้ที่ไม่รู้จักถือ ให้ทะลุเปลือกเข้าไปหาเนื้อแท้ และทำให้เข้ากันไม่สนิท ในระหว่างชนสองพวกนี้ การถือพระรัตนตรัย ซึ่งจุดประสงค์เพื่อเป็นยานพาหนะ เข้าถึง พระนิพพานเปรียบประดุจพ่วงแพสำหรับข้ามมหาสมุทร ก็กลับกลายเป็นถูกจับขึ้นใช้แทนอาวุธ สำหรับปราบปรามกันให้พ่ายแพ้ ก่อนแต่จะออกเดินทาง นั่นเอง พวกหนึ่งมีความรู้สูงและอวดดี ก็เหยียดและแสดงอาการขยะแขยงต่อความรู้และการถือของอีกพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นพวกมีความรู้ต่ำ แต่ถืออย่างยึดมั่นถือมั่น ยอมตายกับพระรัตนตรัย ทั้งที่ไม่ต้องรู้ว่า พระรัตนตรัยนั้น คืออะไรมากไปกว่าที่เขาว่า ๆ กัน ตามศาลาการเปรียญ ของบุคคลผู้ถือ

สืบ ๆ กันมาแต่โบราณเท่านั้น ในยุคแรก ๆ โน้นปรากฏในพระบาลีว่า ผู้ที่หลงใหลในพระรัตนตรัยเกินขีดไปก็มีอยู่บ้าง พวกนี้เรียกว่า มุทุปสันนา[๑] ยอมถวายเมถุนธรรมแก่ภิกษุบางรูป ที่เข้าไปหลอกว่า เมถุนเป็นของหายากสำหรับภิกษุถ้าถวายจะได้บุญมาก ดังนี้ก็มี นั่นก็เพราะความรักพระรัตนตรัย ผิดเนื้อที่แท้ ถูกเปลือกนอกและที่ปลอมด้วย คนชนิดนี้ ถ้าจะเทียบกับในบัดนี้ก็เห็นจะเท่ากันกับพวกที่ยอมเอาทองหุ้มเจดีย์ หรือทั้งที่เห็นอยู่ว่า เขาต้องเอาไปเททิ้งเพราะมากมาย เหลือเฟือ ก็ยังจะถวายอาหารให้ที่วัดนั้นเอง แม้ว่าจะมีเพื่อนบ้านกำลังอดจวนตายกันอยู่ ถึงทุนน้ำมันเชื้อเพลิง จุดบูชาพระพุทธรูปหรือพระเจดีย์อย่างรุ่งโรจน์สว่างไสว ทั้งที่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน บางเหล่า กำลังทนลำบากอยู่ในที่มืด เพราะความขาดแคลน และ ฯลฯ นี่มิใช่ว่าบุคคลประเภทนั้นจะไม่รู้เสียทีเดียวว่า การทำประโยชน์ ช่วยเหลือผู้อื่นนั้นเป็นความดี แต่เป็นเพราะเขาเห็นว่า การที่เขาทำเช่นนั้น ๆ

๑. พระบาลีเลรสกัณฑ์ มหา .วิ. ต้นาหตุที่ทรงบัญญัติสังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๔.

เป็นการทำต่อพระรัตนตรัย ส่วนที่จะมาเจือจานแก่คนยากจนเหล่านี้ไม่คุ้มกัน เพราะไม่ใช่พระรัตนตรัย หรือเนื่องกับพระรัตนตรัยตามทัศนะของเขา

นี่แหละ เราจะเห็นได้ว่า การเหยียบรู้กับการงมงายนั้น แม้จะต่างกันอย่างตรงกันข้าม มันก็เป็นผลร้ายด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่ถ้าเพ่งลงไปให้ละเอียดอีกสักนิดหน่อยแล้ว จะพบว่าการงมงายเสียอีกยังจะได้เปรียบ เพราะคนงมงายนั้น อย่างไรเสีย ก็ช่วยกันบำรุงสาสนาไว้ได้ โดยเปลือก ส่วนคนเหยียบรู้จะไม่ได้เสียเลย ทั้งโดยเปลือกและโดยเนื้อ ส่วนมากมักเป็นพวกขี้เกียจและเห็นแก่ตนด้วย บางทีก็ทำนาบนหลังคนงมงายนั้นเอง

เมื่อเราต้องการจะให้เป็นไปอย่างถูกต้อง น่าชุ่มชื่นใจจริง ๆ ก็ควรที่จะถือพระรัตนตรัย ด้วยการลืมตาดู ค่อยๆ ปอกเปลือกออกทิ้งเสีย คราวละเล็กละน้อย จนในที่สุดก็เข้าถึงเนื้อแท้ได้ ตามลำดับ ๆ เช่นเดียวกับการปอกมะพร้าวปอกเปลือกแข็ง ปอกเปลือกอ่อน แล้วต่อยกะลาจนได้บริโภคเนื้อใน หรือคั้นเอาน้ำหัวกะทิออกมาได้ฉะนั้น

ถ้าเรากำลังเกาะอยู่ที่เปลือกก็ต้องรู้ว่า เราเกาะเพื่อเจาะให้ทะลุเข้าไปข้างใน ไม่ใช่ต้องการเปลือก เช่นเดียวกับที่เราไหว้พระพุทธรูปนั้น มิใช่เพื่อแลกกับการได้ไปสวรรค์ หรือขอให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามที่เราต้องการ เป็นต้น ซึ่งเป็นเพียงการหลอกตัวเอง ให้สบายใจด้วยการที่ได้ทำความเชื่อมั่นของตัวเองเท่านั้น **นักสอนศาสนาบางคนสอนแต่ท่อนเดียวว่า ความสบายใจเป็นบุญ หรือบุญ เป็นชื่อของความสบายใจ ไม่สอนเลยไปถึงว่าเราควรคิดหรือเข้าใจอย่างไรต่อไป.** การได้สบายใจเพราะเพียงแต่ได้ไหว้พระพุทธรูปเช่นนั้น ยังไม่ใช่ของแน่นอนหรือถึงที่สุด ถ้าเราเชื่อลัทธิอื่น เราอาจไหว้สิ่งอื่นก็ได้ ซึ่งจะได้บุญหรือความสบายใจนั้นเท่า ๆ กัน แต่สิ่งที่พระพุทธเจ้า หรือ พระรัตนตรัยจะให้แก่เรานั้น สูงกว่านั้นมากนัก ถ้าเราดีใจเพราะความยึดถือเอาที่เปลือก บุญที่ได้มันก็ยังเป็นชนิดทั้งเปลือก เช่นเดียว

มีผลไม้ที่ยังปอกเปลือกออกไม่ได้ มีความดีใจเพียงแต่ว่า เรามี ! เรามี ! เท่านั้นเอง

เราจะไหว้พระรัตนตรัย หรือเข้าถึงตัวพระรัตนตรัย ได้ในที่ทุกแห่ง ไม่เฉพาะแต่ในโบสถ์ แต่ที่เราทำเช่นนั้นไม่ได้ ก็เพราะว่า แม้ที่ชนิดที่ทิ้งเปลือก เราก็ยังไม่อาจถือเอาได้อยู่นั่นเอง สมาชิกที่เดินไปโบสถ์เป็นแถว ๆ ก็เพราะเกรงกฎวัด หรือกฎโรงเรียน ใครไม่ไปถูกไล่ออกจากวัด จากโรงเรียน หรืออย่างน้อยที่สุด ก็ยังเกรงใจครูบาอาจารย์ แม้ผู้ที่สมัครไป สมัครไหว้ด้วยตนเอง ส่วนมากก็เป็นเพราะความกลัว หรือความคิดสั้น ๆ ว่า มันควรจะทำ หรือจะต้องทำไปเท่านั้น แทนที่จะได้ความชุ่มชื่นใจอันแท้จริง กลับได้มาเพียงเครื่องปลอบตัวเองว่า เห็นจะไม่ตกนรกแน่แล้วเท่านั้น เราจะเห็นได้ชัดทีเดียวว่า นั่นยังไม่เพียงพอ ยิ่งสำหรับบางหมู่บางคณะทำการไหว้พระสวดมนต์เพียงเพื่อจดลงสำหรับรายงานผู้ใหญ่ เพื่อหาความชอบขึ้นไปเป็นลำดับด้วยแล้ว ก็ยิ่งจะห่างออกไปอีกมาก เพราะทำเพียงเพื่อให้คนนอกสรรเสริญ มีดีอยู่บ้าง

ก็ที่ดีกว่าผู้ที่ไม่ทำเสียเลย ทั้งโดยกายและโดยใจ แต่นั่นเป็นการเข้าถึงบ้างเพียงเปลือกชั้นนอกเท่านั้นเอง เป็นอย่างมาก

แท้จริง เครื่องหมายแทนองค์พระรัตนตรัย เช่น พระพุทธรูปเหล่านี้ ในเมื่อเราทำถูกวิธี คือ ทำให้เป็นเหมือนเครื่องแวดล้อมข้างนอก ที่จะผลักเราเข้าสู่ภายในเรื่อยไปไม่รู้จักหยุดหย่อนแล้ว ก็จะเป็นคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวง คือเราจะถึงพระรัตนตรัยจริง ๆ เมื่อเราเหลือบเห็นพระพุทธรูป เราจะต้องมีความรู้สึกว่า ความดีที่สุดก็คือการทำตนให้อิสระเหนือความทุกข์ เหมือนบุคคลผู้เป็นเจ้าของอนุสาวรีย์อันนี้ (คือพระพุทธเจ้า) และว่าอนุสาวรีย์นี่เองเป็นพยานเครื่องยืนยันว่า การทำเช่นนั้นไม่นอกเหนือไปจากวิสัยมนุษย์จะพึงทำได้ เพราะพระพุทธ-รูปนี้ก็คือรูปคน ๆ เรานี่เอง พระพุทธรูปนี้มีไว้สำหรับเป็นเครื่องกระตุ้นเตือน ผู้พบเห็นให้รู้สึกว่า วิธีที่มนุษย์จะเอาชนะความทุกข์ทนหม่นหมองนั้นมีอยู่แน่ ๆ คล้าย ๆ กับว่าพระพุทธรูปนั้นมีวิญญาณ ของพระพุทธเจ้า สิงอยู่ ในนั้น

เพื่อคอยเตือนเราว่า "เจ้าจงทำตามอย่างที่เราทำมาแล้วเถิด" ความจำหมายในเรื่องความเข้าใจโดยอนุมาน หรือเปรียบเทียบ หรือเคยรู้เคยชิมมาจริง ๆ ในรสแห่งพระธรรม คือความชุ่มชื่นเยือกเย็นแห่งใจนั้น ควรจะถูกเรียกมาสู่ความรู้สึก หรือซ้อมความจำนั้นให้แจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งขึ้น **ทุกคราวที่เราสบตาต่อพระพุทธรูป** คนที่เป็นบ้าเพราะตื่นตกใจกลัวอะไรบางอย่าง ถ้าจะมีใครคอยเอาภาพหรือสิ่งที่น่ากลัวนั้นคอยติดหรือชูให้เห็นอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเหลือบตาไปทางใดแล้ว ก็มีแต่จะทำให้เขาบ้าหนักขึ้น หรืออย่างน้อยที่สุด ก็ไม่รู้จักหายบ้า ก็เมื่อฝ่ายชั่วยังเป็นได้ถึงเช่นนี้แล้ว ทำไมพระพุทธรูปซึ่งมีอยู่ทั่วไป จะไม่ช่วยให้ความรู้สึกที่ดีงามอันมีอยู่บ้างแล้วในใจเรานั้น ดุกกระพือยิ่งขึ้นไปได้เล่า หรืออย่างน้อยจะไม่ช่วยพยุงเราไว้ ให้อยู่ในระดับนั้นเสมอ เมื่อเรารู้สึกตัวว่า เราดีขึ้นแล้ว หรืออย่างน้อยที่สุด เราไม่ได้เลวลงดังนี้ นั่นแหละคือ บุญ หรือ ความชื่นใจอันได้จากการไหว้พระพุทธรูป แทนองค์

พระพุทธเจ้า และเป็นบุญอันแท้จริง ไม่ต้องปรารภหรือเกี่ยวเนื่องกับคนนอก เราก็ทำของเราได้

ดวงจิตของเราเท่านั้นที่จะสามารถชำแรกตัวเองเข้าไปจนถึงองค์พระรัตนตรัย โดยผ่านทะลุทางพระพุทธรูป หรือวัตถุอันเป็นพุทธานุสาวรีย์อื่น ๆ หรือโดยไม่ต้องผ่านอะไร เพราะเราสร้างขึ้นในดวงใจของเราเอง ไม่ว่าในสถานที่ไหนก็ได้ ถ้าเราสามารถ เราอาจสร้างขึ้นได้ แม้ในโรงละคร สร้างตัวปัญญา อันเป็นเครื่องช่วยกระชากเราออกมาเสียจากกองเพลิงแห่งความทุกข์และกิเลส

ดังกล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ เราจะเห็นได้ว่า **การถึงพระรัตนตรัยนั้น ก็คือการที่จิตของเราได้สัมผัสกันเข้ากับความแจ่มแจ้ง ความบริสุทธิ์สะอาด ความสุขที่เยือกเย็นเป็นธรรมชาติ อันได้แก่ตัวพระธรรม ซึ่งมีอยู่ในจิตของพระพุทธเจ้า หรือพระสงฆ์ หรือที่ทำบุคคลให้กลายเป็นพระพุทธเจ้าหรือพระ**

สงฆ์ไปนั่นเอง ศิลปะอันนี้ไม่ยาก สำหรับผู้ที่เคารพหรือซื่อตรงต่อตัวเอง (ไม่ต้องพูดถึงต่อประชาชน เพราะผู้ซื่อตรงต่อตนเอง ย่อมซื่อตรงต่อประชาชนเป็นธรรมดา) แต่ยากยิ่งนักสำหรับผู้ตรงกันข้าม เพราะฉะนั้นเรากล่าวได้ว่า ไม่ยาก และทั้งไม่ง่ายด้วย ผู้ซื่อตรงต่อตนเองจะต้องทะลุเปลือกเข้าไปเป็นชั้นๆ โดยเร็วเป็นแน่ แม้จะเป็นชั้นอ่อนปัญญา ก็ยังได้รับความชุ่มชื่นสบายใจชนิดที่สะอาดหมดจดแท้ คนซื่อตรง แม้โง่ ก็พบความบริสุทธิ์เร็วกว่าคนคดโกง แม้จะแสนฉลาดหาตัวจับไม่ค่อยได้ **ทางโลกคนฉลาดตบตาคนได้ แต่ทางธรรมคนฉลาดจะตบตาพระธรรมไม่ได้ คนฉลาดทางโกงเช่นนี้ จะต้องอบตัวอยู่กับความสกปรกจนกว่าจะเข็ดหลาบกลายเป็นคนซื่อตรงเสียก่อน จึง**

จะเข้าถึงความบริสุทธิ์หรือพระ–ธรรมนั้น

ขอท่านผู้อ่านทั้งหลาย จงหาความซื่อตรงต่อตัวเองไว้เป็นทุนให้เต็มที่เถิด อย่าคำนึงว่าท่านเป็นผู้โง่เขลาอย่างไรเลย **เพราะความสุขที่บริสุทธิ์นั้น มีไว้สำหรับคนที่ซื่อตรง** ความซื่อตรงนั้นจะช่วยเป็นรอกแม่แรง ดึงตัวท่านเข้าไปหาความบริสุทธิ์ ขยับเข้าไปทีละนิด ๆ โดยอาการที่ความชั่วร้ายจะมาจูงไปนอกทางไม่ได้ และข้อสำคัญอันหนึ่ง ที่ท่านจะต้องเห็นอย่างแจ่มแจ้งอยู่เสมอนั้น คือ เราจะมุ่งเฉพาะความสุขที่บริสุทธิ์บริบูรณ์ จะเป็นนักปราชญ์หรือไม่เป็น เป็นผู้สามารถหรือไม่เป็น ใครจะเลื่อมใสหรือไม่เลื่อมใสนั้น **ไม่เป็นปัญหา !**

ขอท่านทั้งหลาย จงชำระปัญหายุ่งยากอันเกี่ยวกับการถือพระรัตนตรัยดังว่ามานี้ ให้สะอาดหมดจด หรือสะอาด

หมดจดยิ่งขึ้นได้สมประสงค์โดยเร็วเถิด ข้าพเจ้า ขอจบการบรรยายนี้ ด้วยถ้อยคำซึ่งจะขอชักชวนให้ท่านพยายามยิ่งขึ้นทั้งทางกาย วาจา ใจ จนครบบริบูรณ์ ด้วยความบากบั่นมั่นคงแท้ทุกคน คือคำว่า:

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ—ข้าพเจ้าถือเอาพระพุทธเจ้า
เป็นเครื่องจูงใจ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ—ข้าพเจ้าถือเอาพระธรรม
เป็นเครื่องจูงใจ

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ—ข้าพเจ้าถือเอาพระสงฆ์
เป็นเครื่องจูงใจ

เพราะพระพุทธเจ้าตรัสว่า ใครจะเป็นที่พึ่งให้แก่ใครไม่ได้ แม้แต่พระตถาคตเอง ทุกคนต้องพึ่งตัวเอง เพราะตนเป็นที่พึ่งของตน

พระตถาคตเจ้าทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นผู้ชี้ทางเท่านั้น ! ! !

๑๐ กันยายน ๗๖

จะมีชีวิตเป็นคนอยู่อย่างไร ?

จึงจะไม่ขาดทุน

ฉันอยากจะให้เพื่อนมนุษย์ของฉันทุกคน คิดปัญหาข้อที่ว่า ถ้าเราจะไม่เป็นคนชนิดที่เหมือนกับเขา แต่จะเป็นอย่างของเรา เราจะต้องเป็นอย่างไร จึงจะไม่ขาดทุน

บางคนคงจะย้อนถามฉันว่า การเป็นคนอยู่ทุก ๆ วันนี้ต้องลงทุนด้วยหรือ? เห็นมีแต่ลงทุนเรียน ลงทุนค้า หรืออะไรทำนองนี้ทั้งนั้น ไม่เห็นมีใครลงทุนในการเป็นคนเลย

ฉันจะต้องขอโทษ ในการที่ฉันมีความเห็นว่า การเคลื่อนไหวของเราทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายการทำ หรือเป็นการรับผลของการทำ ล้วนแต่เป็นการลงทุนในการเป็นคน ไปหมด เราลงทุนลงแรงวิ่งแล่นไปในวัฏสงสาร ลงทุนมาเกิดเป็นคน ลงทุนในการดำรงชีพเป็นอยู่ ต้องหัวเราะ ต้องร้องไห้ อิ่ม หิว รัก โศก เพลิน หงอย ไปห้องน้ำ ไปห้องส้วม ฯลฯ ป่วยไข้ หาย สบาย กระทั่งตาย

เพื่อเกิดใหม่ในที่สุด ทั้งหมดนี้เป็นลงทุน **เรียนเพื่อรู้แล้ว เข็ดหลาบ** ในการที่จะไม่ต้องวิ่งมาวนเวียน เป็นเช่นเดียวกันต่อไปอีก ฉันเห็นว่า ทั้งการกระทำ และการรับผลของการกระทำทั้งดีและชั่ว ทั้งหมดนั้นล้วนแต่เป็นการถูกธรรมชาติบังคับให้เราทำและเป็นไป เป็นการ ลง**ทุนเรียน** เพื่อให้เรากลายเป็นผู้สามารถขึ้นอยู่เหนือกฎเหล่านั้นคือ **นิพพาน** ! ถ้าเราไม่ลงทุนด้วยการลองมาเป็นคนดูเสียก่อน เราก็จะไม่มีความรู้อะไรเลย ในการที่จะถอนตัวขึ้นให้พ้นจากการที่จะต้องเป็นคน (หรือเป็นสัตว์) ไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เราลงทุนด้วย **การทนเป็นคน** เพื่อเรียนรู้ และ **สอบไล่** ให้ได้ถึง **ขั้นที่จะไม่ต้องเป็นคน** อีกต่อไป การตาย ช่วยอะไรเราไม่ได้ในข้อนี้ เพราะมันกลับมาเกิดอีกเว้นไว้แต่เราจะเป็นคนให้ครบถ้วนตามหลักสูตรเสียก่อน คือเป็นคนชนิดที่มีกำไร ไม่ขาดทุน หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ศึกษาให้รู้จักการเป็นคน ด้วยการเคยเป็นคนเสียอย่างเต็มที่ จนตนสามารถ **เอาชนะอยู่เหนือการเป็นคนของตนเอง** ได้นั่นเอง เราจะเป็นผู้มีกำไรประจำวันทุก ๆ วันได้ ด้วยการที่เรามีทุกขณะใครไม่เป็น ไม่ว่าเหตุการณ์

อย่างใดจะเกิดขึ้น และเราจะงบยอดมีกำไรเด็ดขาดในขั้นสุด ในการที่เราเข้าถึงขีดที่ความทุกข์เกิดขึ้นอีกต่อไป บางคนคงจะถามว่า ถ้าเกิดมาทำงานได้รับผลสำเร็จ ร่ำรวยสมบูรณ์พูนสุขด้วยเกียรติและทรัพย์แล้ว ยังจะว่าขาดทุน ในการเป็นคนอีกหรือ?

ฉันตอบว่า **การสมบูรณ์พูนสุขนั้น ก็เป็นเพียงการลงทุนอย่างหนึ่ง หรือตอนหนึ่งของการลงทุนในการเป็นคน เท่านั้น คือเป็นการลงทุนเพื่อให้เราได้เรียนรู้ว่า มันก็เป็นของหลอก ๆ เช่นเดียวกับการตกระกำลำบากเหมือนกัน** ครั้นเรารู้จักมันอย่างถูกต้องแล้ว เราก็จะเป็นคนมากขึ้นอีก จนกระทั่งเป็นคนที่ เต็ม (Perfected) โดยทุก ๆ ทาง ในการที่จะ **บริสุทธิ์ สว่างไสว และสุขเย็น** ความสมบูรณ์พูนสุขจึงเป็นเพียงการลงทุนเท่านั้น ยังหาใช่ผลกำไร แห่งการเป็นคนไม่ ก็ถ้าใครหลงเอาต้นทุนมาใช้จ่ายเสีย อย่างกะว่ามันเป็นผลกำ

ไรแล้ว คนนั้นก็จะ **หมดกระเป๋าเลย !** แล้วเขาก็จะต้องฟุบหน้าลงร้องไห้กับพื้นดิน ตรงที่เขายืนนั่นเอง ไม่เชื่อใครลองใช้ความสมบูรณ์พูนสุข ในฐานเป็นผลกำไรของชีวิตดูเถิด !

เชิญท่านลอง **ค้าการเป็นคน** ของท่านดูเรื่อย ๆ ไปเถิด ท่านจะเห็นเอง

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

หอสมุดธรรมทาน ไชยา ๑๙ มี.ค. ๘๒

พิมพ์ที่นิธากรการพิมพ์
เลขที่ 34 ถนนจักรเพ็ชร์ พระนคร
นายบุญส่ง แซ่ลิ้ม ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา โทร. 22399
28 มี.ค. 98